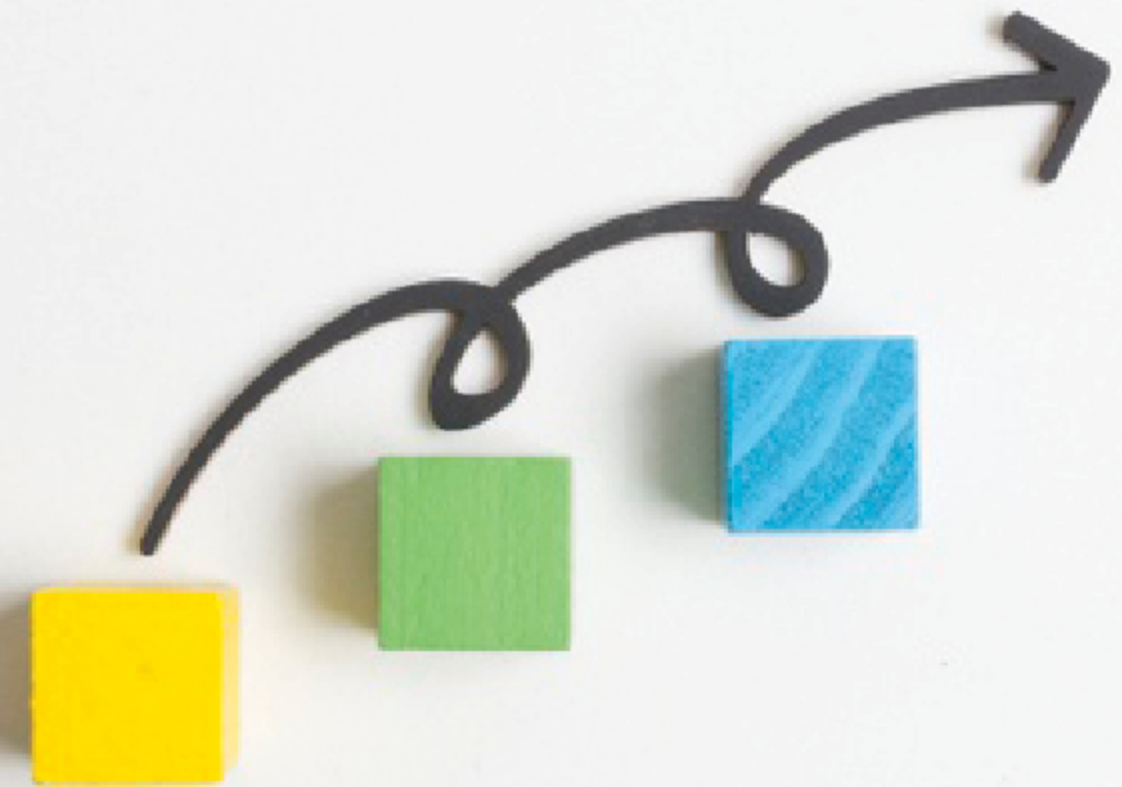

RAPORT DE MONITORIZARE

IMPLEMENTAREA PLANULUI DE ACȚIUNI PRIVIND REFORMA SISTEMULUI DE DETERMINARE A DIZABILITĂȚII

Chișinău 2020

Alianța Organizațiilor pentru
Persoane cu Dizabilități
din Republica Moldova

Asociația „MOTIVAȚIE” din Moldova

RAPORT DE MONITORIZARE

a implementării Planului de acțiuni privind reforma sistemului de determinare a dizabilității

în perioada Ianuarie-Decembrie 2019

Chișinău, Noiembrie 2020

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development and Cooperation SDC
Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare
Швейцарское управление по развитию и сотрудничеству

Suedia
Sverige

CENTRUL
Parteneriat pentru
Dezvoltare

Acest Raport este realizat de Asociația „MOTIVAȚIE” din Moldova, membră a Alianței Organizațiilor pentru Persoane cu Dizabilități din Republica Moldova, în cadrul Proiectului „Parteneriate naționale și implicare locală pentru incluziune persoanelor cu dizabilități”, cu suportul Fundației Est-Europene în parteneriat cu Centrul „Parteneriat pentru Dezvoltare”, din resursele acordate de Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare (SDC) și Guvernul Suediei. Opiniile exprimate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al donatorilor.

Cuprins

ABREVIERI.....	3
SUMAR EXECUTIV	4
INTRODUCERE	7
METODOLOGIE.....	8
CAPITOLUL 1. DESCRIEREA IMPLEMENTĂRII ACȚIUNILOR	9
SINTEZA GRADULUI DE REALIZARE A ACȚIUNILOR MONITORIZATE.....	36
IMPLEMENTAREA REFORMEI DE DETERMINARE A DIZABILITĂȚII ÎN BAZA OPINIILOR PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI, REPREZENTANȚILOR SOCIETĂȚII CIVILE ȘI A ANGAJAȚILOR CNDDCM.....	39
CAPITOLUL II. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI.....	49

Abrevieri

AMT	Asociația Medicală Teritorială
ANOFM	Agencia Națională de Ocupare a Forței de Muncă
AOPD	Alianța Organizațiilor pentru Persoane cu Dizabilități
BNS	Biroul Național de Statistică
CIF	Clasificarea Internațională a Funcționării, Sănătății și Dizabilității
CNAM	Compania Națională de Asigurări în Medicină
CNAS	Casa Națională de Asigurări Sociale
CNDDCM	Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă
MSMPS	Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale
MECC	Ministerul Educației, Culturii și Cercetării
MOTIVAȚIE	A.O. Asociația „MOTIVAȚIE” din Moldova
OMS	Organizația Mondială a Sănătății
OSC	Organizațiile societăți civile
Plan	Plan de acțiuni privind reforma sistemului de determinare a dizabilității
PNISPD	Program național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități
SAP	Serviciul de asistență psiho-pedagogică
STAS	Structura teritorială de asistență socială
USMF Moldova	Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie "Nicolae Testemițeanu" din Republica

Sumar executiv

Raportul curent prezintă rezultatele monitorizării privind realizarea acțiunilor prevăzute pentru anul 2019 în cadrul Planului de acțiuni al Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă, aprobat prin Ordinul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei nr.424 din 20.03.2018 privind implementarea reformei sistemului de determinare a dizabilității.

Monitorizarea implementării Planului de acțiuni a avut drept scop identificarea realizărilor și curențelor în implementare, evaluarea probabilității atingerii țintelor finale și oferirea recomandărilor corespunzătoare pentru a spori relevanța și eficacitatea reformei demarate.

Baza informațională pentru monitorizare a fost formată din datele prezentate de CNDDCM cu privire la realizarea acțiunilor planificate, dar și datele și informațiile colectate de echipa de monitorizare prin intermediul focus-grupurilor, sondajului de opinie, studiului de caz și analizei de date oficiale. Focus-grupurile și sondajul de opinie au furnizat date despre implementarea reformei de determinare din perspectiva persoanelor cu dizabilități, societății civile și angajaților CNDDCM. Cele două studii de caz evidențiază provocările cu care se confruntă persoanele cu dizabilități în procesul de determinare a dizabilității.

Prezentul Raport include constatări relevante deduse din procesul de monitorizare a implementării a 9 acțiuni din Planul de acțiuni al CNDDCM privind implementarea reformei sistemului de determinare a dizabilității. În baza datelor oficiale și a solicitărilor adiționale de date, s-a constatat că 3 din 9 acțiuni monitorizate au fost realizate de către CNDDCM pe parcursul anului 2019. După stadiul de implementare a indicatorilor de progres monitorizați, 43% din aceștia au fost realizați, 26% sunt în curs de realizare fără termen stabilit, 9% sunt în curs de realizare cu termen depășit și 22% – nu au fost realizați și/sau rezultatul scontat nu a fost obținut. Menționăm că a fost dificil de estimat gradul de realizare a acțiunilor în lipsa unor valori ale indicatorilor planificați, care ar fi reflectat cât și-a propus să realizeze și respectiv, cât a realizat CNDDCM pe parcursul anului 2019.

Raportul de activitate pentru 2019 al CNDDCM include parțial rezultatele privind implementarea reformei de determinare a dizabilității, în conformitate cu acțiunile și indicatorii prevăzuți în Ordinul MSMPS nr. 424 din 20.03 2018 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al CNDDCM privind implementarea reformei sistemului de determinare a dizabilității. Lipsesc date despre resursele financiare utilizate pentru implementarea acțiunilor prevăzute în Plan pentru anul 2019. Iar rapoartele statistice privind situația persoanelor cu dizabilități nu conțin date dezagregate pe tipul de dizabilitate.

Concluziile și recomandările acestui Raport, studiile de caz prezentate, sunt destinate autorităților responsabile de implementarea reformei, în scopul impulsivării îmbunătățirii procesului de reformare a determinării dizabilității, de implementare a acțiunilor, precum și la nivelul raportării rezultatelor obținute. În acest mod, beneficiile reformei de determinare vor fi resimțite de grupurile țintă vizate, inclusiv persoanele de dizabilități.

Summary

The reformation of the system for determination of disabilities and labour incapacity became a priority for the Government's Agenda in 2017. The initial reform was aimed to improvement of the process of disabilities determination, in order to ensure objective and unbiased examination of persons, and to harmonise this process with international standards.

This report was developed in order to monitor the implementation by the National Council for Determination of Disabilities and Labour Incapacity of the actions, which were scheduled for 2019 within the **Actions Plan for implementation of the reform of the system determining the disabilities, as approved through Order of the Ministry of Labour, Social Protection and Family no.424 dated 20 March 2018.**

When monitoring the implementation of the Actions Plan, the emphasis was made on identification of performances and lacks in implementation, on assessment of the probability of final objectives achievement, and on provision of respective recommendations in order to increase the relevancy and efficiency of the reform launched.

The informational basis for monitoring was formed of the data provided by the National Council for Determination of Disabilities and Labour Incapacity in respect of realisation of the scheduled actions, as well as of the information gathered by the monitoring team via target groups, opinion polls, case studies and analysis of official data. We should also mention that such target groups and opinion poll provided the information about implementation of the reform of disabilities determination, from the point of view of persons with disabilities, civil society and employees of the National Council for Determination of Disabilities and Labour Incapacity.

After the stage of implementation of the progress indicators under control ended, there it stated that 43% of such indicators were realised, 26% of indicators are in progress, without any fixed deadline, 9% of indicators are in progress but exceeded the deadline, while 22% of indicators were not realised and/or the expected results were not achieved. We should mention that it was difficult to assess the degree of realisation of such actions, without the value of scheduled indicators, which would reflect what was proposed to realise and, respectively, what was realised by the National Council for Determination of Disabilities and Labour Incapacity in 2019.

Besides this, we should mention that **there is no information about financial resources**, which were used for implementation of the actions set in the 2019 Plan.

The general findings of this report are:

- Statistical reports on the situation of persons with disabilities **do not include the disaggregated data by types of disabilities**, according to the International Classification of Functioning, Disability and Health.
- As for the employees of the National Council for Determination of Disabilities and Labour Incapacity, there was stated the **need for continuous training of the employees engaged in determination of disabilities, in harmony with international standards**

and practices for increase of personnel capacities and improvement of quality of the process of disability degree determination.

- **Disabilities are mainly determined from the medical point of view**, although in 2019, the National Council for Determination of Disabilities and Labour Incapacity developed and approved certain tools and criteria for disabilities determination through application of a bio-psycho-social model for persons assessing, with an emphasis on person's labour capacity and social integration.
- **Lack of accessibility conditions** at territorial institutions is an impediment to participation of persons with disabilities in the process of assessment if a disability or labour incapacity must be established in the presence of such persons.
- 48.4% of participants in the opinion poll carried on by the monitoring team within persons, whose disabilities were determined in 2019, asserted that the **filing procedure** was the major challenge they faced in the process of determination of their disabilities. Then there followed such challenges as insufficient conditions and accessible information (19.4%), personnel's attitude (16.1%), and lack of accessibility at territorial institutions of the National Council for Determination of Disabilities and Labour Incapacity (12.9%). A minor percentage of participants (3.2%) invoked such challenges as requests for bribes or gifts form the part of employees of the National Council for Determination of Disabilities and Labour Incapacity.

Introducere

Reformarea sistemului de determinare a dizabilității și a capacității de muncă a devenit o prioritate pe Agenda Guvernului în anul 2017, Conceptul privind reformarea sistemului de determinare a dizabilității din Republica Moldova¹, fiind aprobat prin Dispoziția Prim-ministrului nr.43-d din 04 mai 2017. Urmare acestei Dispoziții, la 20 martie 2018 prin Ordinul nr.424 al MSMPS se aprobă Planul de acțiuni al CNDDCM privind implementarea reformei sistemului de determinare a dizabilității.

Scopul reformei este îmbunătățirea procesului de determinare a dizabilității pentru asigurarea unei examinări obiective și imparțiale a persoanelor, precum și racordarea acestuia la standardele internaționale.

Planul de acțiuni prevede elaborarea și aprobarea instrumentelor și criteriilor de determinare a dizabilității prin aplicarea modelului bio-psiho-social în evaluarea persoanelor, din perspectiva funcționalității și identificării necesităților pentru formularea de recomandări individuale. La fel, cuprinde măsuri de reabilitare până la trimiterea, precum și după stabilirea gradului de dizabilitate, astfel încât, să se asigure incluziunea socială, educațională și pe piața forței de muncă a persoanelor cu dizabilități. Totodată, în Planul de acțiuni se menționează punerea în aplicare a unui sistem informațional pentru evidența electronică a persoanelor cărora li se va determina gradul, colectarea datelor dezagregate pe tipuri de dizabilitate, conform CIF.

Reformarea sistemului de determinare a dizabilității a fost determinată de problemele din sistem, care au fost raportate de către cetățeni, organele de control, unele autorități publice și nu în ultimul rând de către experții internaționali, Comitetul ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități și Raportorii speciali ONU².

Prezentul raport a fost realizat cu scopul de a evalua gradul de realizare a acțiunilor planificate pentru anul 2019, în cadrul Planului de acțiuni al CNDDCM privind implementarea reformei sistemului de determinare a dizabilității. În raport sunt identificate și analizate lacunele de implementare și sunt propuse recomandări pentru instituție care au drept scop îmbunătățirea acțiunilor, conștientizarea importanței capacitării actorilor responsabili de implementarea reformei, drept urmare să contribuie la ridicarea nivelului de realizare al Planului de acțiuni.

Obiective și acțiuni monitorizate din Plan:

Obiectiv nr. 1: Măsuri de implementare a Hotărârii Guvernului cu privire la determinarea dizabilității – acțiunea 1.16.

Obiectiv nr.2: Racordarea procedurii de determinare a dizabilității la standardele internaționale – acțiunea 2.6.

Obiectiv nr.3: Fortificarea capacităților specialiștilor antrenați în procesul de evaluare și determinare a dizabilității – acțiunile 3.1 - 3.7.

¹ <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2019/11/43-d.pdf>

² Raport al MSMPS privind implementarea în 2019 a Programului de Incluziune Socială a Persoanelor cu Dizabilități pentru anii 2017-2021

METODOLOGIE

Prezentul raport de monitorizare servește autorităților publice pentru a aprecia progresul în realizarea Planului de acțiuni pe parcursul anului 2019 și conține recomandări pentru a îmbunătăți modalitățile de elaborare și implementare a acțiunilor ulterioare pentru reformarea determinării dizabilității.

Pentru monitorizarea gradului de realizare a 9 acțiuni planificate pentru anul 2019 în cadrul Planului s-au propus următoarele obiective specifice:

- Analiza Raportului anual de activitate al CNDDCM cu privire la îndeplinirea acțiunilor monitorizate din Plan.
- Expedierea demersurilor către CNDDCM în scop de a identifica gradul de realizare a indicatorilor de progres.
- Studiul percepției angajaților CNDDCM, a persoanelor cu dizabilități și a reprezentanților societății civile asupra reformării sistemului de determinare a dizabilității.
- Elaborarea recomandărilor pentru planificarea și implementarea acțiunilor pentru perioada următoare în vederea eficientizării procesului de reformare a determinării dizabilității.

Monitorizarea a fost realizată în perioada: iulie - octombrie 2020.

Pentru elaborarea raportului au fost aplicate mai multe metode și tehnici de colectare și analiză a datelor cantitative și calitative, inclusiv:

- **Analiza documentelor** (Raportului³ de activitate al CNDDCM pentru anul 2019 și Raportului pentru trimestru I 2020⁴; Raportul referitor la implementarea Planului de acțiuni anticorupție al CNDDCM⁵, Raportului cu privire la realizarea în anul 2019 a Planului de acțiuni privind implementarea Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022; Raportului de activitate al MSMPS pentru anul 2019, Răspunsurilor la Solicitățile suplimentare de informație de la CNDDCM; Ordinilor emise de CNDDCM și publicate pe pagina web oficială a instituției).
- **Colectarea datelor:** În vederea aprecierii implementării indicatorilor monitorizați din Plan au fost expediate 3 demersuri de solicitare a informației nereflectate în Rapoarte de către CNDDCM.
- **Sondaj de opinie** în bază de chestionar structurat pe subiecte care vizează activitatea CNDDCM. Studiul a urmărit colectarea informațiilor privind experiențele personale de interacțiune a persoanelor cu dizabilități cu reprezentanții structurilor CNDDCM și a percepției asupra activității acestora.
- **2 Focus grupuri** în bază de ghid de interviu structurat cu specialiștii Serviciului pentru determinarea gradului de dizabilitate și din cadrul Serviciilor de control al determinării gradului de dizabilitate⁶, specialiștii relații sociale din cadrul structurilor teritoriale ale CNDDCM⁷, axate pe evaluarea efectelor instituționale produse de implementarea Planului de acțiuni asupra angajaților CNDDCM.
- **1 Focus grup** în bază de ghid de interviu semistrukturat cu reprezentanții societății civile din domeniul dizabilității, centrat pe identificarea percepțiilor reprezentanților societății civile asupra implementării Planului de acțiuni privind reforma sistemului de determinare a dizabilității pe parcursul anului 2019.
- **Studii de caz** exemplificative privind problemele cu care se confruntă persoanele cu dizabilități la interacțiunea cu sistemul de determinare a dizabilității.

³ <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/05/Raport-activitate-CNDDCM-2019.pdf>

⁴ <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/05/Raport-activitate-CNDDCM.pdf>

⁵ <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/01/Raport-de-executarea-a-PLANului-CNDDCM-anticoruptie-2019-2020-2.pdf>

⁶ Ordin nr.123 "Cu privire la delegarea specialiștilor CNDDCM".

⁷ Ordin nr.128 "Cu privire la delegarea specialiștilor CNDDCM."

Capitolul 1. Descrierea implementării acțiunilor

Acțiunea 1.16. Stabilirea și întreprinderea unor măsuri de prevenire a incidentelor de integritate a angajaților CNDDCM. Desfășurarea periodică a Ședințelor de raportare/ evaluare, punând în discuție și aspectele sensibile ale postului și preocuparea față de integritate.

Termen de realizare: Permanent.

Responsabili: Conducerea CNDDCM, Serviciul audit, Secția elaborări științifico-medotice, analiză și evaluare, Serviciul resurse umane, informare și comunicare.

Parteneri: MSMPS, Centrul Național Anticorupție.

Costuri de implementare (mii lei): mijloacele bugetare, sursele instituției.

Indicatori ⁸ stabiliți	Indicatori realizați	Descrierea progresului înregistrat
Regulamente elaborate, aprobate și puse în aplicare.	3 Regulamente elaborate, aprobate.	Conform Raportului de totalizare al activității Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă în anul 2019 ⁹ au fost aprobate la 26 decembrie 2019 următoarele Regulamente prin Ordinul CNDDCM: <ul style="list-style-type: none">• „Regulamentul cu privire la evidența cazurilor de influență necorespunzătoare în cadrul Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă”¹⁰;• „Regulamentul cu privire la avertizorii de integritate a Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă”¹¹;• „Regulamentului cu privire la evidența, evaluarea, păstrarea, utilizarea și răscumpărarea cadourilor simbolice, a celor oferite din politețe sau cu prilejul anumitor acțiuni de protocol”¹². Întru implementarea acestor Regulamente, conform Raportului referitor la implementarea Planului de acțiuni anticorupție al Consiliului Național pentru

⁸ Formulate sub formă de „măsurile întreprinse” în Planul de acțiuni al CNDDCM pentru anul 2019.

⁹ <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/03/Raport-activitate-CNDDCM-2020-pentru-anul-2019-corectat-final-03.03.pdf>

¹⁰ <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/01/Ordin-al-CNDDCM-Nr.-185-din-26.12.2019-cu-privire-la-evidenla-cazurilor-de-influenta.pdf>

¹¹ <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/01/Cu-privire-la-aprobarea-Regulamentului-privind-avertizorii.pdf>

¹² <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/01/Cu-privire-la-evidenta-evaluarea-pastrarea-utilizarea-si-rascumpararea-cadourilor-simbolice.pdf>

		<p>Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă pentru anii 2019-2020¹³ au fost create:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Registru de evidență a cadourilor și desemnat responsabilul de completarea acestuia. • Registru privind influențele necorespunzătoare. • Registrul privind avertizorii de integritate. <p>Au fost asigurate toate subdiviziunile CNDDCM cu Registrul reclamațiilor în vederea monitorizării permanente a feedbackului de la populație cu privire la actele de corupție.</p>
Ședințe de raportare/ evaluare.	10 ședințe de evaluare, inclusiv ale cazurilor, urmare petițiilor cetățenilor, demersurilor și solicitărilor instituțiilor.	<ul style="list-style-type: none"> • Conform Raportului de totalizare al activității CNDDCM, pe parcursul anului 2019 a fost convocată o ședință a Comisiei de experți din cadrul CNDDCM cu examinarea a 9 contestații, dintre care 5 respinse, 4 – admise. • Au fost organizate 10 ședințe de evaluare a Comisiei de litigii, inclusiv ale cazurilor, urmare petițiilor cetățenilor, demersurilor și solicitărilor instituțiilor de resort, cu examinarea a 117 contestații, dintre care 107 respinse ca nefondate, 10- revăzute în cadrul Serviciului de control. • Din cele 1495 petiții recepționate în adresa CNDDCM, sunt raportate la categoria <i>Incorectitudine în comportament</i> – 0. • Conform răspunsului CNDDCM nr.749 din 12.10.2020 la Cererea MOTIVAȚIEI de informații de interes public cu privire la numărul ședințelor de raportare/ evaluare, punând în discuție aspectele sensibile ale postului și preocuparea față de integritate a angajaților, CNDDCM nu poate să prezinte aceste informații cu cifre concrete din motivul lipsei acesteia.
Alte instrumente și măsuri de prevenire a incidentelor de integritate elaborate, aprobate și puse în aplicare.	Plan de acțiuni anticorupție aprobat. 109 persoane din cadrul CNDDCM au fost informate cu privire la Ghidul Integrității Medicale din Republica Moldova .	Conform Raportului de totalizare al activității CNDDCM, la 25 februarie 2019 a fost aprobat Planul de acțiuni anticorupție al Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă pentru anii 2019-2020 ¹⁴ . În Răspunsul CNDDCM nr.380 din 23 iulie 2020 la Cererea de informații de interes public nr.06-002 din 15 iunie 2020 se menționează că au fost organizate instruirii ale personalului (126 persoane) cu participarea Centrului Național Anticorupție în domeniul integrității, influenței neconforme și regimului cadourilor ¹⁵ . A fost elaborat și aprobat prin ordinul CNDDCM la 12 decembrie 2019 Codul Cadru de

¹³ <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/01/Raport-de-executarea-a-PLANului-CNDDCM-anticoruptie-2019-2020-2.pdf>

¹⁴ <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/01/Ordin-27.pdf>

¹⁵ <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2019/12/Ordin-Nr.62-din-22-aprilie-2019-Organizarea-participarii-Instruire.pdf>

	126 persoane instruite în domeniul integrității, influenței neconforme și regimului cadourilor	Etică al angajatului Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă ¹⁶ . Conform răspunsului CNDDCM nr.749 din 12.10.2020 la Cererea MOTIVAȚIEI de informații de interes public nr.09-005 din 25 septembrie, fiecare angajat/ă a primit prin poșta electronică Ghidul Integrității Medicale din Republica Moldova și a semnat pentru recepționarea acestuia – total – 109 persoane. A fost creată Comisia de evaluare și evidență a cadourilor în cadrul CNDDCM.
<p>Comentarii:</p> <p>Raportul anual reflectă faptul că Regulamentele doar au fost elaborate și aprobate, iar informație despre aplicarea acestora lipsește. Parțial măsuri de prevenire a incidentelor de integritate au fost întreprinse. Nu există transparență la nivel de instituție privind incidentele de integritate. Cazurile de corupere, incidentele de integritate nu sunt documentate, informația despre ele lipsește. Nu este reflectat numărul de reclamații colectate de la cetățeni, singura mențiune fiind: În proces de examinare la nivel de instituție.</p> <p>În cadrul focus-grupurilor realizate cu angajații CNDDCM, participanții au menționat existența cazurilor de corupere parvenite din partea persoanelor cu dizabilități în procesul de acordare a serviciilor în anul 2019, motivația fiind: acordarea gradului de dizabilitate pe viață, beneficierea de poliță medicală, sărăcia, gradul de dizabilitate ca sursă de venit.</p> <ul style="list-style-type: none"> · „Deoarece nivelul de trai al persoanelor cu dizabilități nu este atât de bun, și evident că fiecare mizează pe o pensie mai mare de dizabilitate. Chiar dacă starea de sănătate pe parcursul anilor s-a îmbunătățit, Dlui vrea să rămână la acel grad care a fost câțiva ani înainte, deoarece îi aduce o sursă de existență mai mare decât acest prezent.” · „Persoana beneficiază de polița de asigurare medicală și asta este foarte important.” · „Noi avem foarte multe cazuri de încercare de corupere. Noi după protocol ar trebui să sesizăm CNA, să vină să o ia pe mătușa Ileana de 67 de ani și să o ducă în izolator. Noi explicăm persoanei foarte frumos că persoana nu are nici o șansă din punctul acesta de vedere. Persoana este apreciată conform criteriului și pleacă acasă, dar nu pot să spun că nu sînt și nu vor fi, au fost, sunt și vor fi.” <p>Pe de altă parte, angajații CNDDCM participanți la focus-grup, fac referire la nivelul scăzut de salarizare și la reputația afectată a lor și a instituției de cei care comit actele de corupție.</p>		
<p>Recomandări:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Diseminarea publicului larg a informației cu privire la măsurile întreprinse de CNDDCM privind incidentele de integritate și cazurile de corupere pentru obținerea gradului de dizabilitate. • Deșfășurarea acțiunilor de informare a populației despre inadmisibilitatea oferirii de „cadouri” și „mulțumiri” ori altor acțiuni /tentative de corupere a angajaților CNDDCM. • Aplicarea măsurilor de prevenire a situațiilor de corupere a angajaților CNDDCM, ex: îmbunătățirea remunerării și altor metode de stimulare a angajaților CNDDCM. 		

¹⁶ <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/01/Ordin-Nr.-173-cu-privire-la-aprobarea-Codului-Cadru-de-Etica.pdf>

Acțiunea 2.6 Elaborarea și aprobarea unor formulare de raportare statistică și generare de date statistice dezagregate, inclusiv și în format electronic.

Termen de realizare: Trimestru I 2019.

Responsabili: Secția elaborări științifico-metodice, analiză și evaluare, Serviciul tehnologii informaționale și monitorizare, Echipa intersectorială de lucru stabilită.

Parteneri: Biroul Național de Statistică, MSMPS, MECC, Partenerii de dezvoltare, Organizații neguvernamentale, Experți internaționali și naționali.

Costuri de implementare (mii lei): mijloace bugetare, sursele instituției.

Indicatori stabiliți	Indicatori realizați	Descrierea progresului înregistrat
Formulare statistice elaborate și aprobate.	Formularele rapoartelor statistice medicale de ramură în domeniul determinării dizabilității și capacității de muncă elaborate, aprobate.	Au fost aprobate prin Ordinul MSMPS ¹⁷ nr.1250 din 04.11.2019 Formularele rapoartelor statistice medicale de ramură în domeniul determinării dizabilității și capacității de muncă (anexa nr. 4): 1. nr. 27 - „Raport statistic privind determinarea dizabilității și capacității de muncă la adulți”, paginile 10-15 cu punerea în aplicare din anul 2020 (trimestrial cumulativ, anual). 2. nr. 27-a. „Raport statistic privind determinarea dizabilității la copii”, paginile 10-15 cu punerea în aplicare din anul 2020 (trimestrial cumulativ, anual). 3. nr. 28 „Raport statistic privind rezultatele verificării ca măsură de control a dosarelor electronice destribuite aleatoriu și a contestațiilor cetățenilor privind deciziile echipelor din cadrul serviciului pentru determinarea gradului” (trimestrial cumulativ, anual). 4. anexa nr. 1 la formularul nr. 27 „Raport statistic privind determinarea dizabilității și capacității de muncă la adulți după tipuri de afectări ale funcțiilor și unități administrativ-teritoriale” cu punerea în aplicare din anul 2020 (semestrial, anual).

¹⁷ <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2019/12/Ordin-al-MSMPS-Nr.-1250-din-04-noiembrie-2019-cu-privire-la-aprobarea-rapoartelor-statistice-medicale-de-ramur%C4%83.pdf>

	SOFT de întocmire și prezentare în variantă electronică a formularelor rapoartelor statistice medicale de ramură.	5. anexa nr. 1 la formularul nr. 27-a „Raport statistic privind determinarea dizabilității la copii după tipuri de afectări ale funcțiilor și unități administrativ-teritoriale” cu punerea în aplicare din anul 2020 (semestrial, anual). Conform aceluiași Ordin, Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă a modificat SOFT de întocmire și prezentare în variantă electronică a formularelor rapoartelor statistice medicale de ramură și l-a plasat pe www.cnddcm.msmps.gov.md .
Date statistice dezagregate, inclusiv și pe tipuri de dizabilitate.	Date despre dizabilitatea primară și repetată dezagregate după categorie de vârstă, gen, grad de dizabilitate și capacitate de muncă, unități administrativ-teritoriale, tipul prestațiilor, tipul expertizării, precum și după tipuri de afectări.	În Raportul CNDDCM pentru 2019, datele privind persoanele cu dizabilități sunt sunt dezagregate pe următoarele criterii: tipul expertizării (primară, repetată), 2 categorii de vârstă (copii, adulți), gradul de dizabilitate (mediu, accentuat, sever), tipul prestațiilor, tipul nozologiilor (boli, leziuni etc.). Conform Raportului de totalizare (I trimestru 2020) al CNDDCM, ¹⁸ în I trimestru al anului 2020, urmare aprobării prin Ordinul nr. 1250 din 04 noiembrie 2019 al Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale a modificării formularelor de raportare a rezultatelor activității Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă, pentru prima dată a analizat date despre dizabilitatea primară și repetată dezagregată după categorie de vârstă, gen, grad de dizabilitate și capacitate de muncă, și unități administrativ-teritoriale, precum și după tipuri de afectări. În Raportul anual de activitate al CNDDCM pentru 2019 se menționează că datele statistice referitor la tipurile de dizabilități pentru perioada iulie-decembrie 2019 pot conține erori din motive obiective (în anul 2019 a fost creată baza de date a arhivei Consiliului și inițiată introducerea informației respective în pofida faptului că metodologia determinării gradului de dizabilitate nu prevedea acest tip de clasificare fiind necesară instruirea personalului). Conform raportului MSMPS cu privire la realizarea în anul 2019 a Planului de acțiuni privind implementarea PNISPD, la acțiunea 8.3 ¹⁹ constatăm următoarea situație:

¹⁸ <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/05/Raport-activitate-CNDDCM.pdf>

¹⁹ Asigurarea, de către autoritățile administrației publice centrale și locale, în baza competențelor funcționale și serviciilor prestate, a evidenței și raportării numărului persoanelor cu dizabilități pe criterii (tip de dizabilitate, gen, vârstă, stare civilă, mediul de rezidență)

		<ul style="list-style-type: none"> · Autoritatea administrativă centrală, Biroul Național de Statistică în calitatea sa de organ central de statistică, îndeplinește rolul de coordonare și conducere a activităților în domeniul statisticii oficiale a statului. Biroul este responsabil și prezintă informația la capitolul statistică, inclusiv informația privind situația persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova. · Evidența și datele privind numărul persoanelor cu dizabilități, dezagregate pe vârstă, sex, locul de trai, tip prestații, mărimea prestației, tip servicii sociale, statutul ocupațional, studii, experiență profesională, ș.a. se realizează de mai multe instituții responsabile de măsurile de protecție socială, ocupare în câmpul muncii, reabilitare, prestatoare de servicii sociale (Casa Națională de Asigurări Sociale, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, Centrul Republican Experimental Protezare, Ortopedie și Reabilitare, Autoritățile Administrației Publice Locale, etc.). · Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă, este instituția de stat, abilitată cu funcții plenipotențiare în domeniul determinării gradului de dizabilitate, care utilizează un modul al Sistemului Informațional Automatizat Asistența Socială, și asigură evidența persoanelor cărora li s-a determinat gradul de dizabilitate primar/repetat, generând date dezagregate pe domeniul său de competență, care sunt transmise BNS și publicate în rapoartele trimestriale, semestriale și anuale ale Consiliului.
<p>Analize efectuate în baza datelor statistice.</p>	<p>Raport statistic cu privire la situația persoanelor cu dizabilități elaborat.</p>	<p>Conform Răspuns CNDDCM nr.749 din 12.10.2020 la Cererea de informații de interes public nr.09-005 din 25 septembrie 2020, începând cu anul 2019, urmare a creării a unei Baze de date electronice a Arhivei CNDDCM (SIAAS²⁰), a fost inițiată elaborarea rapoartelor statistice, fără implicarea echipelor din cadrul Serviciului pentru determinarea gradului de dizabilitate și a specialiștilor relații sociale din cadrul Structurilor teritoriale.</p> <p>Raportul anual de activitate al CNDDCM pentru 2019 conține analiza situației persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova²¹, analiza datelor statistice cu privire la determinarea dizabilității (primară și repetată).</p>
<p>Comentarii:</p>		

²⁰ <http://mmpsf.gov.md/ro/content/despre-siaas>

²¹ Raport de totalizare a activității Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă în anul 2019: <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/03/Raport-activitate-CNDDCM-2020-pentru-anul-2019-corectat-final-03.03.pdf>

Formularele rapoartelor statistice medicale de ramură în domeniul determinării dizabilității și capacității de muncă au fost aprobate în ultimul trimestru al anului 2019. Constatăm că rapoartele statistice medicale aprobate nu prevad date statistice dezagregate pe tip de dizabilitate. În I trimestru al anului 2020, urmare aprobării prin Ordinul nr. 1250 din 04 noiembrie 2019 al Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale a modificării formularelor de raportare a rezultatelor activității Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă, pentru prima dată a analizat date despre dizabilitatea primară și repetată dezagregată după categorii de vîrstă, gen, grad de dizabilitate și capacitate de muncă, unități administrativ-teritoriale, precum și după tipuri de afectări.

Recomandări:

- Uniformizarea indicatorilor de progres stabiliți cu indicatorii realizați și elaborarea/ includerea criteriului de dezagregare a datelor statistice "tip de dizabilitate".

Acțiunea 3.1 Elaborarea / revizuirea planurilor de studii și perfecționări în domeniile medical, social, educațional din perspectiva integrării componentei de evaluare a dizabilității în instruirea specialiștilor din domeniile menționate.

Termen de realizare: Trimestrul II 2018, anul 2019.

Responsabili: Serviciul resurse umane, informare și comunicare, Secția elaborări științifico-metodice, analiză și evaluare.

Parteneri: MSMPS, MECC, Partenerii de dezvoltare.

Costuri de implementare (mii lei): mijloace bugetare, sursele instituției.

Indicatori stabiliți	Indicatori realizați	Descrierea progresului înregistrat
Planuri de studii și perfecționări în domeniile medical, social, educațional, aprobate/revizuite.	Plan de educație medicală continuă pentru medicii experți revizuit.	Conform Răspuns CNDDCM nr.749 din 12.10.2020 la Cererea de informații de interes public nr.09-005 din 25 septembrie 2020, anual este revizuit Planul de educație medicală continuă pentru medicii experți. La 03 ianuarie 2019 a fost aprobat Programul formării profesionale continue a medicilor pentru anul de studii 2019 ²² . În anul 2019 au fost instruiți în cadrul USMF „Nicolae Testițanu” 16 medici, conform Programului de instruire al USMF „Nicolae Testițanu”. Fiecărui medic expert i se oferă posibilitatea să selecteze tematica instruirii, relevantă pentru profilul, specializarea sa și necesitatea efectuării atestării și confirmării categoriei de calificare, precum și cunoașterea noilor metode de diagnostic și tratament în domeniile medicinei. La 13 decembrie 2019 a fost aprobat Planul de formare profesională continuă pentru medicii CNDDCM ²³ pentru 2020.
Suporturi de curs și recomandări metodice elaborate și publicate.	În Raportul de activitate și la solicitare date despre suporturi de curs și recomandări metodice elaborate nu au fost oferite.	Răspunsul CNDDCM face trimitere la Ghidul Baremul de explorări medicale, necesare pentru determinarea gradului de dizabilitate ²⁴ , Ghidul privind Criteriile (Elaborat în baza Clasificării Internaționale a Funcționării, Dizabilității și Sanatății) de evaluare a funcțiilor și structurilor organismului la copii (partea medicalii) care au fost utilizate ca suporturi de curs.

²² <http://cnddcm.msmps.gov.md/legislatie/legislatie-nationala/>

²³ <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/07/Ordin-nr.175-din-13.12.2019-Plan-EMC-2020.pdf>

²⁴ <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/06/Ord.-nr.164-aprobare-barem-investigatii.pdf>

<p>Numărul de specialiști instruiți pe componenta evaluarea dizabilității.</p>	<p>109 persoane în total.</p>	<p>Conform CNDDCM²⁵ au fost instruiți 52 de Specialiști în relații sociale din cadrul Structurilor teritoriale ale Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Munca în vederea utilizării criteriilor socio — educaționale pentru copiii cu dizabilități. Instruirile au fost organizate în scopul familiarizării specialiștilor cu principiile CIF, Criteriile de determinare a dizabilității la copii în conformitate cu CIF și modul de evaluare a capacităților și performanțelor copiilor în activități și participare, cât și a factorilor de mediu în scopul completării Chestionarelor de evaluare a capacităților și performanțelor copiilor în activități și participare, cât și a factorilor de mediu.</p> <p>Cu suportul OMS, cu participarea echipei de formatori din România, au fost instruite 28 persoane (specialiști din cadrul Secției elaborări științifico-metodice, analiză și evaluare, experți din cadrul Serviciului pentru determinarea gradului de dizabilitate și din Serviciile de control al determinării gradului de dizabilitate.</p> <p>În perioadele 30 octombrie - 01 noiembrie, 19-21 noiembrie, 27-29 noiembrie 2019, a fost desfășurat ciclul (trei runde) de instruire privind „Clasificarea internațională a Funcționării, Sănătății și Dizabilității (CIF)”, în cadrul căreia au fost instruite 81 persoane (Specialiști în relații sociale, experți din cadrul Serviciului pentru determinarea gradului de dizabilitate). Instruirile au fost organizate cu suportul logistic și financiar al OMS, în calitate de formatori au fost specialiști proprii din RM, care au elaborat independent prezentările respective. Totodată, au fost antrenați toți participanții în activități în grup, cu prezentarea rezultatelor și discuția acestora. În cadrul acestor instruirii participanții au fost familiarizați cu conținutul Ghidului Baremul de explorări medicale, necesare pentru determinarea gradului de dizabilitate”.</p>
<p>Comentarii:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Datele cu privire la numărul total de participanți la instruirii din Raportul anul 2019 al CNDDCM diferă de datele oferite la solicitarea Asociației „MOTIVAȚIE” din Moldova. • Planurile de studii și perfecționări sunt elaborate/ revizuite doar pe domeniul medical. Informație despre planurile de studii și perfecționări pe domeniul educațional și social nu a fost oferită. În cadrul Focus-grupurilor realizate, angajații CNDDCM au menționat necesitatea de perfecționări nu doar în domeniul medical din perspectiva integrării componentei de evaluare a dizabilității, dar și pe domeniul social: 		

²⁵ Răspuns nr.380 al CNDDCM din 23.07.2020.

- *„Noi asistenții sociali nu am beneficiat de nici o instruire în domeniul social. Pe medical au fost diferite conferințe concrete în determinarea dizabilității. Ar fi binevenită să fim familiarizați în primul rând cu ordinele și cu noile hotărâri care se implementează în Republica Moldova privind serviciile sociale. ”*
- *„Pot să vă spun că în afară de instruirea în domeniul CIF și conferințele care au fost în 2019, mai mult absolut nu a fost nici o instruire.”*
- *„Avem nevoie de instruiri cât mai frecvente și instruiri pe domenii, de exemplu instruirea medicală, instruirea socială, a medicului reabilitolog, a psihopedagogului care nu beneficiază de acestea.”*

Lipsește informații cu privire la suporturile de curs și recomandările elaborate, motiv din care este dificil să se aprecieze gradul de realizare a activității.

Recomandări:

- Instruirea continuă a angajaților în funcție de necesitățile de formare.
- Evaluarea sistematică a necesităților de instruire ale angajaților pentru creșterea capacităților personalului în vederea sporirii calității procesului de determinare a gradului de dizabilitate.
- Alocarea de resurse financiare pentru instruirea angajaților în determinarea dizabilității în concordanță cu standardele și practicile internaționale.

Acțiunea 3.2 Cooperarea cu instituțiile de învățământ superior cu profil medical, social, educațional în vederea instituirii în cadrul acestora a unor module/ discipline în domeniul evaluării dizabilității pentru formare inițială și continuă a specialiștilor antrenați în procesul de evaluare a dizabilității și capacității de muncă.

Termen de realizare: Trimestrul III 2018, anul 2019.

Responsabili: MSMPS, MECC, Parteneri de dezvoltare.

Parteneri: Serviciul resurse umane, informare și comunicare CNDDCM, Secția elaborări științifico-metodice, analiză și evaluare CNDDCM.

Costuri de implementare (mii lei): mijloace bugetare, resursele instituției.

Indicatori stabiliți	Indicatori realizați	Descrierea progresului înregistrat
Module/discipline în domeniul evaluării dizabilității instituite în cadrul instituțiilor de învățământ superior cu profil medical, social, educațional.	5 teme și 5 module instituite în cadrul a 4 instituții de învățământ superior	Conform CNDDCM ²⁶ au fost instituite următoarele Module/discipline în domeniul evaluării dizabilității în cadrul instituțiilor de învățământ superior: Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” , la catedra: 1. Medicină de familie - Tema: Abordarea holistică a pacientului cu probleme: integrarea și ierarhizarea problemelor de sănătate, care are ca scop formarea competențelor: 1) Cunoașterea conceptului și postulatelor modelului bio-psiho-social; 2) Aplicarea și formularea cazurilor pacienților utilizând modelul bio-psiho-social. 2. Medicină socială și management sanitar „Nicolae Testemițanu” - Tema „Expertizarea pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă. Reabilitarea medico-socială”. Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Psihologie și științe ale educației, sociologie și științe ale educației – Modulul „Asistența socială a persoanelor cu dizabilități”.

²⁶ Răspuns CNDDCM nr.380 din 23.07.2020.

		<p>Universitatea Liberă Internațională din Moldova – Facultatea Științe sociale și ale educației: Modulul „Protecția persoanelor cu dizabilități: modele și practici”. Modulul: Incluziunea socială - teorie și aplicații. Temele: 1) Legislația internațională/națională privind incluziunea socială. 2) Aspecte ale incluziunii persoanelor cu nevoi speciale. 3) Bariere de incluziune socială a persoanelor cu nevoi speciale și dezvoltarea competențelor sociale.</p> <p>Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Facultatea Psihologie și psihopedagogie specială 1) Modulul „Asistența Socială a persoanelor cu dizabilități”. 2) Modulul „Asistența socială în domeniul sănătății mintale/integrarea socio-profesională a persoanelor cu probleme de sănătate mintală.</p>
Curriculum -urile pentru formare inițială și continuă elaborate și aprobate.	Raportul CNDDCM nu include date cu privire la rezultatele acestui indicator .	<p>Răspunsul CNDDCM constă doar în trimiterea la module/discipline în domeniul evaluării dizabilității pentru formare inițială și continuă a specialiștilor antrenați în procesul de evaluare a dizabilității și capacității de muncă instituite, fără a se menționa Curriculum-uri elaborate și aprobate.</p> <p>La fel, MSMPS²⁷ raportează la acțiunea 1.8. din Planul de acțiuni - <i>Elaborarea și aprobarea curriculumurilor de instruire, precum și organizarea cursurilor tematice de instruire inițială și continuă pentru specialiștii implicați în procesul de determinare a dizabilității și capacității de muncă în funcție de specificul activității acestora</i>, ordinele emise de Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă de organizare și delegare a specialiștilor săi la cursurile tematice de instruire.</p>
<p>Recomandare:</p> <ul style="list-style-type: none"> Publicarea pe paginile web ale instituțiilor responsabile a Curriculum-urilor elaborate și aprobate. 		

²⁷ Raportul MSMPS cu privire la realizarea în anul 2019 a Planului de acțiuni privind implementarea Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022.

Acțiunea 3.3 Elaborarea unui program de instruire a angajaților CNDDCM privind punerea în aplicare a noilor criterii și instrumente de evaluare a dizabilității.

Termen de realizare: Trimestrul IV 2018, anul 2019.

Responsabili: Secția elaborări științifico-metodice, analiză și evaluare a CNDDCM.

Parteneri: MSMPS, MECC, organizații neguvernamentale, parteneri de dezvoltare.

Costuri de implementare (mii lei): mijloace bugetare, resursele financiare ale instituției.

Indicatori stabiliți	Indicatori realizați	Descrierea progresului înregistrat
Program de instruire elaborat și aprobat.	Program elaborat și aprobat.	Prin Ordinul nr.135(1) ²⁸ din 05.10.2018 a fost aprobat Programul de instruire a angajaților CNDDCM pentru anii 2019-2020.
Comentarii: În conformitate cu datele analizate activitatea a fost realizată în termen de către CNDDCM, la data de 05 decembrie 2018 programul de instruire fiind aprobat prin ordinul CNDDCM, iar pe parcursului anului 2019 implementat conform unui grafic stabilit.		

²⁸ <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/06/Ordin-de-aprobare-a-pl-de-instruiri-2019-2020-1.pdf>

Acțiunea 3.4 Desfășurarea instruirilor angajaților CNDDCM conform unui grafic aprobat privind punerea în aplicare a noilor criterii și instrumente de evaluare a dizabilității.

Termen de realizare: 2019-2020

Responsabili: Serviciul resurse umane, informare și comunicare, Secția elaborări științifico-metodice, analiză și evaluare din cadrul CNDDCM.

Parteneri: organizații neguvernamentale, parteneri de dezvoltare.

Costuri de implementare (mii lei): mijloace bugetare, resursele instituției.

Indicatori stabiliți	Indicatori realizați	Descrierea progresului înregistrat
Numărul de instruirii organizate.	8 instruirii la subiecte ce țin de aplicarea noilor criterii și instrumente de evaluare a dizabilității.	Conform CNDDCM ²⁹ pe parcursul anului 2019 angajații au beneficiat de instruirii cu referire la criteriile și instrumentele de evaluare a dizabilității, centrate pe: 1. Pilotarea compartimentului „Tulburări mentale și de comportament” din Criteriile de determinare a dizabilității la adulți și copii. 2. Pilotarea Criteriilor CIF-CF de evaluare a funcțiilor și a structurilor organismului la copii de către Echipele pentru determinarea gradului de dizabilitate. 3. Criterii socio-educative pentru copii cu dizabilități (Chestionare de evaluare a capacităților și performanțelor copiilor în activități și participare, cât și a factorilor de mediu) ³⁰ . 4. Baremul de investigații și explorări funcționale, necesare pentru determinarea dizabilității. 5. Criteriile de determinare a procentului pierderii capacității de muncă în cazul accidentului de muncă sau a bolii profesionale. 6. Instruirea experților din cadrul serviciului pentru determinarea gradului de dizabilitate și din serviciile de control a determinării gradului de dizabilitate cu

²⁹ Răspuns CNDDCM nr.749 din 12.10.2020.

³⁰ Chestionarelor de evaluare a capacităților și performanțelor copiilor in activități și participare cit si a factorilor de mediu <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/06/Ordinul-CNDDCM-nr.07-din-15.01.2019-%E2%80%99Cu-privire-la-instruire%E2%80%9D.pdf>

		<p>privire la Clasificarea internațională a Funcționării, Dizabilității și Sănătății, aspecte medicale, sociale, psihologice.</p> <p>7. Instruirea specialiștilor în relații sociale și a experților din cadrul serviciului pentru determinarea gradului de dizabilitate cu privire la Clasificarea internațională a Funcționării, Dizabilității și Sănătății, aspecte medicale, sociale, psihologice.</p> <p>8. Educația medicală continuă a medicilor experți conform tematicilor selectate din Planul de Educație Medicală al USMF.</p>
Numărul de specialiști instruiți.	109 persoane	<p>Conform CNDDCM³¹ pe parcursul anului 2019 angajații au fost instruiți la subiecte ce țin de criteriile și instrumentele de evaluare a dizabilității. Astfel:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 10 angajați au fost instruiți cu referire la Pilotarea compartimentului „Tulburări mentale și de comportament” din Criteriile de determinare a dizabilității la adulți și copii. • 8 angajați au participat la instruirea Pilotarea Criteriilor CIF-CF de evaluare a funcțiilor și a structurilor organismului la copii de către Echipele pentru determinarea gradului de dizabilitate. • 52 angajați au fost formați cu privire la Criterii socio-educaționale pentru copii cu dizabilități (Chestionare de evaluare a capacităților și performanțelor copiilor în activități și participare, cât și a factorilor de mediu). • 50 de angajați au luat parte la instruirea la subiectul Baremul de investigații și explorări funcționale, necesare pentru determinarea dizabilității. • 9 persoane au fost instruite cu referire la Criteriile de determinare a procentului pierderii capacității de muncă în cazul accidentului de muncă sau a bolii profesionale. • 109 angajați - Clasificarea internațională a Funcționării, Dizabilității și Sănătății, aspecte medicale, sociale, psihologice.
Comentarii:		

³¹ Răspuns CNDDCM nr.749 din 12.10.2020.

Instruirile au fost desfășurate în conformitate cu graficul³² aprobat privind punerea în aplicare a noilor criterii și instrumente de evaluare a dizabilității. Numărul de participanți la instruire raportat de CNDDCM este diferit în sursele analizate.

În cadrul discuțiilor de focus grup cu angajații CNDDCM s-a constatat necesitatea continuării instruirilor tuturor angajaților privind punerea în aplicare a noilor criterii și instrumente de evaluare a dizabilității:

- *„Asistentul social care este la consiliul teritorial și psiho-pedagogul care ar trebui să evalueze deficiențele funcționale, nu întotdeauna cunosc deficiențele funcționale și nu întotdeauna se îndeplinește chestionarul de evaluare a deficiențelor.”*
- *„Pe domeniul medical am dori noi mai mult să fim instruiți pe baza criteriilor și am cerut de câteva ori. Ni s-a promis, dar sperăm că va fi îndeplinit. Poate ar fi posibile niște cursuri de instruire cu experți naționali și internaționali și anume pentru a aprecia gradul de dizabilitate pe domeniul medical.”*

Unii angajați din cadrul CNDDCM consideră că este nevoie a instrui și personalul instituțiilor medicale cu privire la CIF:

„Noi suntem instruiți în baza criteriilor CIF, în baza deficiențelor funcționale, structurale, să determinăm dizabilitatea, dar la noi în Moldova persistă modelul medical de determinare a dizabilității în baza diagnozei. Și toți medicii din teritoriu nu sunt instruiți în CIF, ei se conduc în baza diagnozei. Dar asta nu este într-atât de corect. Noi trebuie să îmbinăm toate modelele, atât medical, social, cât și în baza drepturilor acestor pacienți.”

„Într-adevăr, mai mult ne conducem de lista maladiilor, dar nu totdeauna de deficiențe funcționale și structurale. Și acesta este iarăși un impediment în determinarea gradului corect de dizabilitate”.

Recomandare:

- Formarea inițială și continuă a tuturor specialiștilor în procesul de determinare a dizabilității începând cu perfectarea dosarului și până la stabilirea gradului de dizabilitate.

³² Anexa 1 la Ordinul 135 (1) din 05 octombrie 2018 <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/06/Ordin-de-aprobare-a-pl-de-instruiri-2019-2020-1.pdf>

Acțiunea 3.5 Colaborarea în baza de acorduri bilaterale cu alte structuri similare din străinătate cu scopul preluării și implementării bunelor practici în domeniu și a formării continue, inclusiv vizite de studiu.

Termen de realizare: Permanent.

Responsabili: Conducerea CNDDCM.

Parteneri: MSMPS, Organizații neguvernamentale, Parteneri de dezvoltare.

Costuri de implementare (mii lei): mijloace bugetare, resursele instituției.

Indicatori stabiliți	Indicatori realizați	Descrierea progresului înregistrat
Acorduri de colaborare încheiate	CNDDCM nu a prezentat date la acest indicator.	Conform Răspunsului CNDDCM din 12 octombrie, nu dispun de date concrete.
Nr de specialiști instruiți	CNDDCM nu a prezentat date la acest indicator.	Conform Raportului anual de activitate al CNDDCM, în 2019 specialiștii instituției au participat la instruirile internaționale: 1. Training of Trainers , Values in Public Service and Ethics, Tibilisi, Georgia, 08.05.-11.05.2019; 2. Regional Round Table and TOT on Management and Leadership with Moldova, Ukraine and Georgia Kiev, Ukraine, 21- 26.07.2019.
Inovații implementate.	CNDDCM nu a prezentat date la acest indicator.	Nu sunt date raportate.
Vizite de studii desfășurate	2 Conferințe	În Raportul anual de activitate al CNDDCM se face referire la Participările la Conferințele internaționale: 1. POLITICILE UNIUNII EUROPENE CU IMPACT ASUPRA ECONOMIEI SOCIALE, Conferința internațională științifico-practică „Teoria și practica administrării publice (TPAP - 2019)”, Chișinău, Republica Moldova. 2. AVANTAJELE IMPLEMENTARII UNUI SISTEM DE MANAGEMENT A RESPONSABILITĂȚII SOCIALE ÎN INSTITUȚIILE PUBLICE DIN REPUBLICA MOLDOVA, CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ “CONTABILITATEA ȘI FINANȚELE – LIMBAJE UNIVERSALE ALE AFACERILOR” Pitești, România.
Comentarii:		

Lipsește date care să reflecte colaborarea în baza de acorduri bilaterale cu alte structuri similare din străinătate cu scopul preluării și implementării bunelor practici în domeniu și a formării continue. În timpul focus-grupurilor, angajații CNDDCM au menționat că vizite de studii au fost planificate pentru anul 2020 în or. Sanct-Petersburg.

Recomandări:

- Raportarea indicatorilor de rezultate în conformitate cu indicatorii stabiliți.
- Organizarea vizitelor de studii și schimb de practici între structurile teritoriale pentru determinarea dizabilității, evenimente naționale pentru prezentarea practicilor pozitive, consultarea soluțiilor la provocările de sistem.

Acțiunea 3.6 Generarea de rapoarte, studii, suporturi metodologice și inovații în domeniul evaluării dizabilității și capacității de muncă.

Termen de realizare: Permanent.

Responsabili: Secția elaborări științifico-metodice, analiză și evaluare din cadrul CNDDCM.

Parteneri: / MSMPS, Organizații neguvernamentale, Partenerii de dezvoltare.

Costuri de implementare (mii lei): mijoace bugetare, resursele instituției.

Indicatori stabiliți	Indicatori realizați	Descrierea progresului înregistrat
Număr de rapoarte și studii, suporturi metodologice elaborate și publicate.	Nr de studii științifice – 2 (1 realizat, 1 în derulare până în prezent). Nr de publicații – 22. Nr de ghide metodice – 3. Nr de instrucțiuni -1	În Răspunsul CNDDCM nr.380 din 23 iulie 2020 la Cererea de informații de interes public nr.06-002 din 15 iunie 2020 se face referință la Ghiduri metodice și 1 instrucțiune elaborată în domeniul evaluării dizabilității și capacității de muncă: 1. A fost elaborat și aprobat în cadrul Consiliului de Experți ai Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale la 12.02.2019 Ghidul privind Criteriile (Elaborat în baza Clasificării Internaționale a Funcționării, Dizabilității și Sănătății) de evaluare a funcțiilor și structurilor organismului la copii (partea medical); 2. A fost elaborat și publicat Ghidul destinat pentru specialiștii în relații sociale din cadrul Structurilor teritoriale „Baremul ³³ de explorări medicale, necesare pentru determinarea gradului de dizabilitate aprobat prin Ordinul CNDDCM nr.164 din 04 decembrie 2019 ³⁴ . 3. Ghid metodic „Determinarea procentului pierderii capacității de muncă la persoanele cu dizabilitate, ca urmare a accidentului de muncă sau a bolii profesionale a fost aprobat la Ședința Catedrei de management și Psihologie USFM „Nicolae Testițanu”. 4. Elaborată, pilotată în cadrul CNDDCM și aprobată prin Ordinul MSMPS nr.127 din din 11 februarie 2020 „Cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind determinarea procentului pierderii capacității de muncă, ca urmare a accidentului de muncă sau a bolii profesionale și

³³ <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/06/barem-investigatii-structuri-docx-5.pdf>

³⁴ <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/06/Ord.-nr.164-aprobare-barem-investigatii.pdf>

		<p>Criteriilor de determinare a procentului pierderii capacității de muncă în cazul accidentului de muncă sau a bolii profesionale”³⁵, Începând cu februarie 2019 este în derulare cercetarea științifică în domeniul estimării impactului dizabilității la copii și incluziunea medico-psiho-socială în contextual politicilor europene. Datele obținute din analiza și evaluarea Fișelor de cercetare vor servi drept bază pentru elaborarea ulterioară a „Protocolului standartizat a conduitei copilului cu necesități educaționale speciale în domeniul recuperării medico-psiho-sociale” și totodată vor servi drept bază pentru elaborarea Registrului electronic unic standartizat al familiilor copilului și necesității educaționale speciale” în vederea monitorizării/supravegherii la distanță a acestora”.</p> <p>http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/07/Ordin-Nr.-17-cercetari-stiintifice.pdf</p> <p>În anul 2019 a fost elaborat studiul științific: Estimarea fenomenului dizabilității la populația adultă din Republica Moldova, prezentat în cadrul Congresului Sănătate Publică la 26 octombrie 2019 și, ulterior publicat în Revista „Sănătate Publică, economie și management în medicină”.</p> <p>Publicații:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. TAPU L., FERDOHLEB A., MAMALIGA N. The expertise of disability and occupational morbidity in working-age people. În: Materialele 7th Intern. Medical Congress Medespera for Students and Young Doctors, May 3-5, 2018. Chișinău, 2018, p. 158-159. 2. MAMALIGA N., FERDOHLEB A. Expertiza medico-socială a capacității de muncă în afecțiunile dizabilitante – explorări necesare. În: Arta Medica. Chișinău, 2018, 3 (68), 2018, p. 55-63, ISSN: 1810-1852. 3. FERDOHLEB, A., BEBÎH, V. Lista bolilor profesionale – instrumentul de supraveghere în domeniul sănătății ocupaționale. În: Arta Medica. Chișinău, 2018, 3 (68), 2018, p. 42-48, ISSN: 1810-1852.
--	--	---

³⁵ <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/02/Ordin-127.pdf>

		<ol style="list-style-type: none"> 4. TAPU L., FERDOHLEB A., MAMALIGA N. Unele aspecte ale expertizei dizabilității și morbidității profesionale. În: <i>Arta Medica</i>. Chișinău, 2018, 3 (68), 2018, p. 31-33, ISSN: 1810-1852. 5. FERDOHLEB, A., BEBÎH, V., SIMINOVICI S. Instrumentul de supraveghere în domeniul Sănătății Ocupaționale – PRO și Contra. In: <i>Materialele Conferinței Științifice Internaționale “Sănătatea, medicina și bioetica în societatea contemporană: studii inter și pluridisciplinare”</i>. Chișinău, 2018, pp. 294-302. 6. FERDOHLEB, A., ȚAPU L., MAMALIGA N., BEBÎH, V., SIMINOVICI S. Obstacolele în determinarea gradului de dizabilitate la persoanele de vîrstă aptă de muncă. In: <i>Materialele Conferinței Științifice Internaționale “Sănătatea, medicina și bioetica în societatea contemporană: studii inter și pluridisciplinare”</i>. Chișinău, 2018, pp. 275-281. 7. FERDOHLEB, A., SPINEI L., MAMALIGA N. Estimarea fenomenului dizabilitate populației adulte. În: <i>Sănătate Publică, Economie și Management în Medicină</i>, Chișinău, 2019, 4 (82), pp.36-43. ISSN 1729-8687. 8. FERDOHLEB, A., SPINEI L. Estimarea impactului dizabilității și incluziunea în mediul de muncă în Republica Moldova. În: <i>Materialele Conferinței Naționale cu participare internațională a Societății Romîne de Medicina Muncii</i>. România, 2019, p. 43-44. 9. FERDOHLEB, A., SPINEI L. Estimation of the impact of disability on children in the context of service reform. In: <i>Materialele Internațional Conference Individual, Family, Society – Contemporary Challenges, Third Edition</i>. 9-10 October, București, România, 2019, p. 24. 10. BEBÎH, V., GURGIȘ E., FERDOHLEB, A., SIMINOVICI S., ȚAPU L. The Assessment of professional risk by workplace injuries data. În: <i>Material of 3rd International Conference of Non-communicable Diseases “Health risk factors and</i>
--	--	---

		<p>prevention of the injuries and diseases”, June 5-7, 2019. Chişinău, 2019, pp. 14-15.</p> <ol style="list-style-type: none"> 11. CHIPER N. Estimarea dependenței dizabilității de severitatea bolii la copii cu astm bronșic. In: Buletin perinatologic 2016, nr. 2 (70), p. 59-61. 12. STRATULAT P., COJOCARU A., CHIPER N. Implimentarea Clasificării Internaționale a Funcționării, Dizabilității și sănătății în evaluarea copiilor cu patologie cronică bronhopulmonară (revista literaturii). In: Buletinul Academiei de știință a Moldovei, 2014, vol. I, nr. 42, p. 152-158. 13. COJOCARU A., CHIPER N. ș.a Conduita integrată a maladiilor alergice la copii. Chişinău, 2014, p. 211-247. 14. CHIPER N. Setul de categorii pentru aprecierea stării de funcționare, dizabilitate și sănătate a copiilor cu patologie bronhopulmonară la copii-instrument practic derivat din clasificarea internațională a funcționării, dizabilității și sănătății la copil și adolescent (CIF-CA, OMS, 2007). In: Buletin de perinatologie, 2015, nr. 1 (65), p. 46-51. 15. CHIPER N. Problema de dizabilitate cauzată de patologia bronhopulmonară cronică, inclusiv astm bronșic, la copii în Republica Moldova. In: Sănătate Publică, Economie și Managment în Medicină, Chişinău, 2016, nr. 4 (68), p. 129-132. 16. CHIPER NATALIA, ARAMA MARINA, HORODIȘTEANU-BANUH ADELA, SAVOSCHIN DORINA. Perspective de optimizarea managementului astmului bronșic la copii și minimalizarea cheltuielilor. In: Buletin de Perinatologie, 2017, nr. 2 (74), p. 64-69. 17. Aspectele fundamentale ale procesului de învățare ce facilitează formarea competențelor la adulți// Materialele conferinței internaționale științifico-practice “Teoria și practică administrației publice”, Ch, AAP, 2018, p. 519-521, ISBN 978-9975-3019-6-1.
--	--	---

		<p>18. Gestionarea eticii în diferite sisteme de administrație publică// Materialele conferinței internaționale științifico-practice “Teoria și practică administrației publice”, Ch, AAP, 2018, p. 403-407, ISBN 978-9975-3019-6-1.</p> <p>19. Importanța codului de etică pentru organizațiile responsabile social// Revista Administrarea Publică, Ch., AAP, 2018, nr. 2, p. 97-101, ISSN 1813-8489 (Categorie C).</p> <p>20. Asistența externă a Uniunii Europene acordată Republicii Moldova prin programe/proiecte/ Revista Administrarea Publică, Ch., APA, 2019, nr. 1, p. 97-101, ISSN 1813-8489 (Categorie C) (co-autor).</p> <p>21. Politicile Uniunii Europene cu impact asupra economiei sociale // Materialele conferinței internaționale științifico-practice “Teoria și practică administrației publice”, Ch, AAP, 2019, p. 491-496, ISBN 978-9975-3019-6-1 (co-autor).</p> <p>22. Responsabilitatea socială – parte din conștiința fiecăruia în situații de criză // Materialele conferinței internaționale științifico-practice “Teoria și practică administrației publice”, Ch, AAP, 2020, p. 321-325, ISBN 978-9975-3240-9-0.</p>
Inovații implementate.	3 inovații implementate	<p>În Răspunsul CNDDCM nr.380 din 23 iulie 2020 la Cererea de informații de interes public nr.06-002 din 15 iunie 2020 se face referință la următoarele inovații:</p> <p>1. N. Chiper – „Metodă de elaborare a planului individualizat de servicii pentru copilul cu dizabilități cauzate de patologia cronică bronho-pulmonară cu utilizarea instrumentului elaborat „Tabelul de intervenții a echipei multidisciplinare pentru copii cu patologie bronho-pulmonară cronică în baza evaluării profilului categoriilor CIF”.</p> <p>2. Metoda de evaluare a dizabilității copiilor cu patologie bronho-pulmonară cronică cu utilizarea instrumentului elaborate „Fișa de evaluare a profilului categoriilor CIF pentru patologia bronho-pulmonară la copii”.</p>

		3. Metodă de apreciere a stării de funcționare, dizabilitate și sănătate, a copiilor cu patologie bronho-pulmonară cronică cu utilizarea instrumentului elaborate „Set de bază de categorii CIF pentru patologia bronho-pulmonară cronică la copii”.
Recomandări: <ul style="list-style-type: none">• Publicarea și promovarea rapoartelor, studiilor, suporturilor metodologice elaborate și inovațiilor în domeniul evaluării dizabilității și capacității de muncă.		

Acțiunea 3.7 Stabilirea și fortificarea parteneriatelor dintre CNDDCM și structurile sale teritoriale cu structurile teritoriale de asistență socială, pentru ocuparea forței de muncă, de asigurări sociale, APL, alte instituții, organizații publice, prestatori de servicii și ONG -uri din domeniile social, medical, educațional și ocupare în câmpul muncii.

Termen de realizare: Permanent.

Responsabili: Conducerea CNDDCM.

Parteneri: MSMPS, Instituții, Organizații publice, prestatori de servicii, organizații neguvernamentale.

Costuri de implementare (mii lei): mijloace bugetare, resursele instituției.

Indicatori stabiliți	Indicatori realizați	Descrierea progresului înregistrat
Parteneriate stabilite	4 parteneriate stabilite prin acorduri/ memorandumuri de colaborare	<p>Conform Răspunsurilor CNDDCM la cererile de informații, pe parcursul anului 2019 au fost semnate Acorduri / memorandumuri de colaborare dintre CNDDCM și:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Centrul de Intervenție Precoce „Voinicel”³⁶. După semnarea Acordului de colaborare în domeniul asigurării respectării drepturilor copiilor și protecției sociale a copiilor cu nevoi speciale, dezvoltării serviciilor de intervenție timpurie la nivel național, încheiat între Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă și IMPS AO Centrul de Intervenție Precoce „Voinicel” pentru anii 2019 -2024, în cadrul Centrului de Intervenție Precoce „Voinicel” în perioadele 26/27 Februarie 2020, 10/13 Martie 2020, 09-12 Iunie 2020 au fost organizate cursuri de instruire, fiind instruiți 3 medici pediatri, 4 psihopedagogi, 2 asistenți sociali din CNDDCM. 2. Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă³⁷ privind transmiterea listelor de evidență nominală a persoanelor cărora li s-a stabilit gradul de dizabilitate. 3. Casa Națională de Asigurări Sociale³⁸ – cu privire la implementarea prevederilor acordurilor internaționale în domeniul securității sociale

³⁶ <http://cnddcm.msmmps.gov.md/wp-content/uploads/2019/12/Voinicel.pdf>

³⁷ <http://cnddcm.msmmps.gov.md/wp-content/uploads/2019/12/Acord-Nr.-4253-din-8-august-2019-de-colaborare-privind-transmiterea-listelor-de-eviden%C8%9B%C4%83-nominal%C4%83-a-persoanelor-c%C4%83rora-li-s-a-determinat-gradul-de-dizabilitate.pdf>

³⁸ <http://cnddcm.msmmps.gov.md/wp-content/uploads/2019/12/Memorandum-de-colaborare-interinstitu%C8%9Bional%C4%83.pdf>

		la care Republica Moldova este parte referitor la stabilitatea pensiei de dizabilitate. 4. Catedra de management și psihologie de pe lângă USMF „Nicolae Testemițanu” ³⁹ : Obiectul Acordului privește efectuarea cercetărilor științifice din proiectului la tema „Estimarea impactului dizabilității la copii și incluziunea medico-psiho-socială în contextul politicilor europene, pe perioada 2019 – 2022.
Ședințe organizate	3 ședințe organizate	Conform Răspuns CNDDCM nr.749 din 12.10.2020 la Cererea de informații de interes public nr.09-005 din 25 septembrie 2020, Serviciile de control al determinării gradului de dizabilitate au organizat ateliere în AMT Ciocana, AMT Centru, AMT Buiucani.
Subiecte abordate	Asistență metodologică	În Răspunsul CNDDCM nr.749 din 12.10.2020 la Cererea de informații de interes public nr.09-005 din 25 septembrie 2020 se menționează că asistența metodologică este acordată în permanență de către Specialiștii relații sociale din cadrul Structurilor teritoriale ale CNDDCM prestatorilor de asistență medicală primară, structurilor teritoriale de asistență socială, pentru ocuparea forței de muncă, de asigurări sociale.
Probleme soluționate.	Date despre acest indicator CNDDCM nu a prezentat.	Conform MSMPS ⁴⁰ , în scopul eficientizării activității Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă, prin Hotărârea Guvernului nr. 78 din 11 februarie 2019, au fost aprobate modificări la Hotărârea Guvernului nr.357/2018 cu privire la determinarea dizabilității, care prevede, inclusiv: asigurarea schimbului de date și informații dintre Consiliu și alte instituții (Casa Națională de Asigurări Sociale, Compania Națională de Asigurări în Medicină, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă și structurile teritoriale de asistență socială) prin intermediul Sistemului informațional automatizat, iar în cazurile lipsei interoperabilității Sistemului informațional automatizat cu sistemele informaționale ale acestora, schimbul de date se va face, săptămânal, în format electronic. De

³⁹ <http://cnddcm.msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/01/Acord-de-colaborare-%C3%AEntre-Catedra-de-management-%C8%99i-psihologie-pe-l%C3%A2ng%C4%83-Universitatea-de-Stat-de-Medicin%C4%83-%C8%99i-Farmacie-USMF-Nicolae-Testemi%C8%9Beanu-din-Republica-Moldova-%C8%99i-Consiliul-Na%C8%9Bional-pentru-Det.pdf>

⁴⁰ Raportul MSMSP cu privire la realizarea în anul 2019 a Planului de acțiuni privind implementarea Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022.

		<p>asemenea, conform aceleiași Hotărâri, s-a dispus inițierea de către instituțiile medico-sanitare și alte instituții responsabile de eliberarea formularelor (STAS, ANOFM, SAP), cu cel puțin 30 de zile lucrătoare până la expirarea perioadei pentru care a fost stabilit gradul de dizabilitate, a perfectării și eliberării documentelor necesare pentru a fi prezentate la structurile teritoriale (pentru a preveni situațiile când formularele pentru pachetul de documente se perfectează cu câteva zile înainte de expirarea termenului).</p>
Decizii asumate.	Date despre acest indicator CNDDCM nu a prezentat.	Nu s-a realizat sau nu sunt date.
<p>Comentarii:</p> <p>Reprezentanții societății civile, participanți la focus-grup, au invocat necesitatea asigurării conexiunii între persoana cu dizabilitate și instituțiile de stat (AOFM, STAS cu toate serviciile sale sociale, etc), pentru că CNDDCM stabilește niște necesități primordiale pentru persoana cu dizabilitate, care din cauza dizabilității are nevoie de suport în accesarea acestor instituții.</p> <p>Angajații CNDDCM, participanți la focus grup, au menționat că pe parcursul anului 2019 au conlucrat cu alte structuri teritoriale din raion, de ex.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>„Multe persoane vin, se adresează cu întrebarea „aș vrea să muncesc, dar nu știu unde că suntem persoane cu dizabilități”. În acest caz eu îi îndrept la agenția teritorială a ocupării forței de muncă, unde specialistul îi consultă. Așa și cu serviciul de asistență psihopedagică în cazul copiilor și cu toate serviciile sociale care sunt dezvoltate. ”</i> <p>Reprezentanții OSC, de asemenea, fac referire și la Programul individual de reabilitare și incluziune socială a persoanei cu dizabilități și la necesitatea de completare a acestuia luând în considerare toate necesitățile persoanei. Neincluderea unui serviciu în program duce la imposibilitatea persoanei de a beneficia de acest serviciu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>„Dacă lipsește bifa, nu are loc angajarea unui asistent personal. Trebuie să faci toată procedura de examinare a gradului ca să demonstrezi încă o dată că ai bifa în Programul și după aceea Direcția de Asistență Socială te pune la rând pentru a beneficia de asistent personal.”</i> 		
<p>Recomandări:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dezvoltarea mecanismelor/ măsurilor pentru asigurarea tranziției, orientării persoanelor cu dizabilități la serviciile indicate în Programul individual de reabilitare și incluziune socială; • Elaborarea unei baze de date/ hărții a serviciilor dezvoltate la nivel național/local pentru orientarea persoanelor cu dizabilități și familiilor acestor. 		

Sinteza gradului de realizare a acțiunilor monitorizate

În procesul derulat de MOTIVAȚIE, au fost monitorizate 9 acțiuni, care includ 23 indicatori de progres. În vederea aprecierii nivelului de realizare a fiecărei acțiuni monitorizate, s-a acordat următoarele calificative, ce determină gradul de implementare a acțiunilor și atingere a indicatorilor propuși:

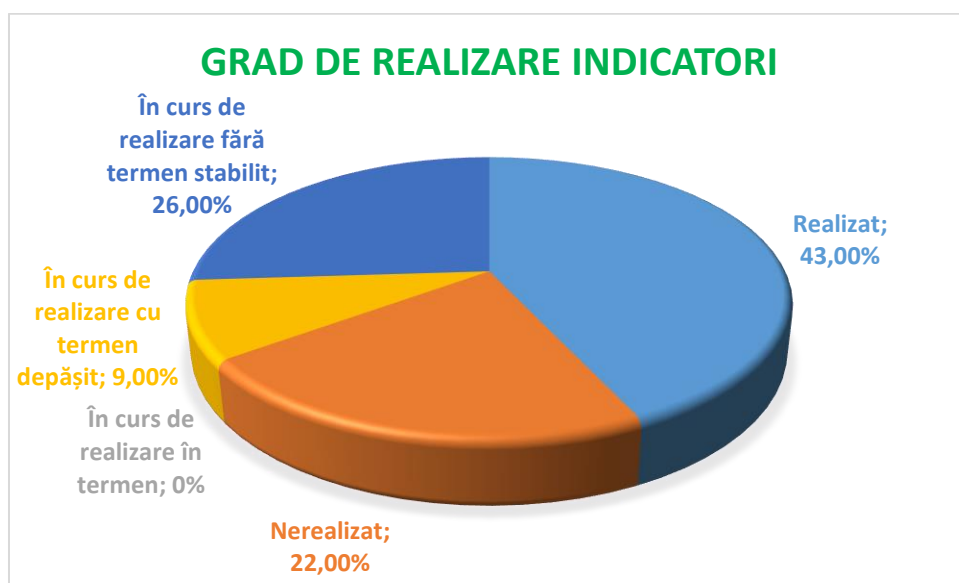
- *Realizat* (în cazul în care acțiunea a fost realizată în totalitate și au fost atinse rezultatele scontate, inclusiv pentru acțiunile cu caracter continuu, dacă în perioada de referință au fost atinse țintele)
- *Nerealizat* (în cazul în care acțiunea nu a fost realizată, nu au fost întreprinse măsuri, inclusiv în cazul în care au fost întreprinse anumite măsuri, dar acestea nu au condus la rezultatul scontat și nu au fost atinse țintele)
- *În curs de realizare în termen* (în cazul în care acțiunea a fost inițiată, dar termenul de realizare a indicatorului este mai mare decât perioada monitorizării)
- *În curs de realizare cu termen depășit* (în cazul în care acțiunea a fost inițiată, dar termenul de realizare a acțiunii a fost depășit).
- *În curs de realizare fără termen stabilit* (în cazul în care acțiunea a fost inițiată, dar termenul de realizare a acțiunii nu este clar stabilit: permanent).

Acțiunea monitorizată	Indicatori monitorizați	Grad de realizare				
		Realizat	Nerealizat	În curs de realizare în termen	În curs de realizare cu termen depășit	În curs de realizare fără termen stabilit
1.16	Regulamente, ședințe de raportare/evaluare și alte instrumente și măsuri de prevenire a incidentelor de integritate elaborate, aprobate și puse în aplicare.					
2.6	Formulare statistice elaborate și aprobate.					
	Date statistice dezagregate, inclusiv și pe tipuri de dizabilitate.					
	Analize efectuate în baza datelor statistice.					
3.1	Planuri de studii și perfecționări în domeniile medical, social, educațional, aprobate/revizuite.					
	Suporturi de curs și recomandări metodice elaborate și publicate.					
	Numărul de specialiști instruiți pe componenta evaluarea dizabilității.					
3.2	Module/discipline în domeniul evaluării dizabilității instituite în cadrul instituțiilor de învățământ					

	superior cu profil medical, social, educațional.					
	Curriculum -urile pentru formare inițială și continuă elaborate și aprobate.					
3.3	Program de instruire elaborat și aprobat.					
3.4	Numărul de instruirii organizate.					
	Numărul de specialiști instruiți.					
3.5	Acorduri de colaborare încheiate.					
	Număr de specialiști instruiți.					
	Inovații implementate.					
	Vizite de studii desfășurate					
3.6	Număr de rapoarte și studii, suporturi metodologice elaborate și publicate.					
	Inovații implementate.					
3.7	Parteneriate stabilite.					
	Ședințe organizate.					
	Subiecte abordate.					
	Probleme soluționate.					
	Decizii asumate.					
9 acțiuni	23 indicatori	10 indicatori 43%	5 indicatori 22%	0 indicatori 0%	2 indicatori 9%	6 indicatori 26%

După stadiul de implementare a indicatorilor monitorizați, putem conchide că 43% din aceștia au fost realizați, 26% sunt în curs de realizare fără termen stabilit, 9% sunt în curs de realizare cu termen depășit și 22% – nu au fost realizați și/sau rezultatul scontat nu a fost obținut.

Din 9 acțiuni monitorizate, 3 au fost realizate integral conform datelor prezentate.

Menționăm că a fost dificil de estimat gradul de realizare a acțiunii în lipsa unor valori ale indicatorilor planificați, care ar fi reflectat, cât și-a propus să realizeze și respectiv, cât a realizat CNDDCM pe parcursul anului 2019.

Implementarea reformei de determinare a dizabilității în baza opiniilor persoanelor cu dizabilități, reprezentanților societății civile și a angajaților CNDDCM.

În vederea reflectării opiniei persoanelor cu dizabilități privind reforma de determinare a dizabilității au fost aplicate metode calitative și cantitative și anume studiul de caz, sondajul de opinie și focus grupuri. Astfel în continuare vor fi prezentate două studii de caz, analiza rezultatelor sondajului de opinie la care au participat 32 persoane cu dizabilități care și-au determinat primar sau repetat dizabilitatea și focus-grupurilor la care au participat angajații CNDDCM și persoane cu dizabilități și persoane de suport.

Cazul A „Dna V are 34 ani și locuiește în mun. Chișinău. De la naștere are deficiențe locomotorii și utilizează cârje canadiene (subcoate). În copilărie a fost certificată pentru prima dată dizabilitatea, fiind încadrată în gradul sever de dizabilitate. Mențiunea din certificat „necesită îngrijire permanentă”, a constituit de multe ori un obstacol în calea angajării și Dna V o considera discriminatorie. Dna V deține o experiență profesională în comunicare publică de peste 7 ani, munca desfășurând-o în oficiul angajatorului. Motivată de a urma cursuri de șoferie, în 2019 a făcut tentative de înscriere la mai multe școli auto. Din cauza mențiunii „necesită îngrijire permanentă” nu a fost acceptată pentru a face instruire în școala auto. A fost refuzată. Astfel, în 2019 V s-a decis să meargă la expertizarea repetată. În procesul de pregătire a dosarului, a solicitat angajatorului ei completarea Formularul nr. 3, care conținea caracteristica personală și profesională, condițiile de la locul de muncă, postul de muncă deținut și responsabilitățile pe care le îndeplinea. Evaluarea dosarului s-a realizat în absența ei, V nu a solicitat să fie prezentă din cauza lipsei accesibilitate a structurii teritoriale. La recepționarea deciziei, V a constat că în programul individual de reabilitare și incluziune socială i s-a recomandat muncă la domiciliu și nu s-a luat în considerare experiența și competențele profesionale descrise de angajator.

Problemele invocate și recomandări:

- Asigurarea condițiilor de accesibilitate în cadrul structurilor teritoriale, impediment pentru participarea persoanei la procesul de evaluare în cazul solicitării acesteia.
- Evaluarea dizabilității persoanei luând în considerare modelul bio-psiho-social, care pune accent pe capacitatea de muncă a persoanei, integrare socială. În lipsa unor recomandări în funcție de necesitățile persoanei, persoana poate să nu aibă dreptul de a beneficia de serviciile necesare, de sprijin pentru facilitarea accesului la locuri de muncă semnificative și / sau avansarea în carieră.
- Prescrierea în Programul individual de reabilitare și incluziune socială” (formularul nr. 2) a tuturor recomandărilor generale de activități și servicii de care persoana are nevoie în procesul de incluziune socială, luând în considerare toate necesitățile persoanei și particularitățile dizabilității.

Cazul B „ Dna LE este mama unui copil cu sindromul RETT. Sindromul RETT este o boală rară, motiv din care a fost nevoie de a pleca în afara țării pentru a fi diagnosticată. În lipsa unui diagnostic copilul nu putea fi încadrat într-un grad de dizabilitate. În Republica Moldova nu a fost posibil a fi diagnosticat. La determinarea dizabilității copilul a fost încadrat în gradul accentuat pe un termen de 2 ani. Dna LE considera că comisia nu a stabilit gradul corect copilului, din lipsă de cunoaștere a manifestărilor tulburării și gravității, evoluției regresive a acesteia. În timpul ședinței de determinare, realizată în prezența dnei, a întrebat membrii comisiei argumentarea încadrării în gradul 2 și acordarea gradului pe un termen determinat de 2 ani. La întrebare a primit răspunsul din partea unui membru a comisiei „așa pentru mine, așa vreau eu, să văd cum evoluează sindromul RETT”, răspuns care a afectat-o din punct de vedere emoțional și pe care l-a perceput drept incorect. Dna LE nu știa unde să se adreseze pentru a contesta și a-și revendica drepturile, nici un specialist nu a informat-o. S-a informat individual prin intermediul altor părinți cu copii cu boli rare, care au trecut printr-o experiență similară. Datorită insistenței dnei LE și a plângerilor depuse la un nivel superior comisiei, copilului i s-a oferit gradul sever de dizabilitate.

Probleme invocate și recomandări:

- Abordarea persoanelor cu dizabilități în procesul de expertizare cu respect.
- Informare persoanelor cu dizabilități privind dreptul de contestare și procedurile de contestare a deciziei privind încadrarea în grad de dizabilitate.

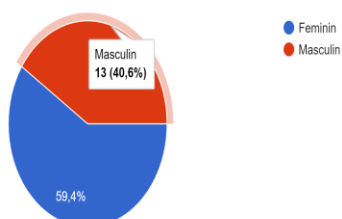
În scopul studierii opiniei persoanelor cu dizabilități, care și-au stabilit gradul de dizabilitate primar sau repetat în anul 2019 asupra procedurii de determinare a dizabilității a fost realizat un sondaj de opinie⁴¹. La sondaj au participat 32 persoane. Întrebările incluse în chestionar au vizat procedura de determinare a dizabilității, problemele întâmpinate, programul individual de reabilitare și incluziune socială, interacțiunea persoană dizabilitate – specialist CNDDCM.

Urmare a sondajului de opinie în rândul persoanelor cu dizabilități s-a constatat:

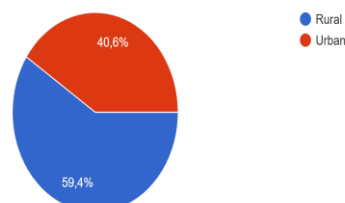
- 34,4% dintre participanți au menționat că pregătirea dosarului pentru determinarea dizabilității este un proces dificil.

⁴¹ Date despre participanții la sondaj:

Genul:
32 de răspunsuri

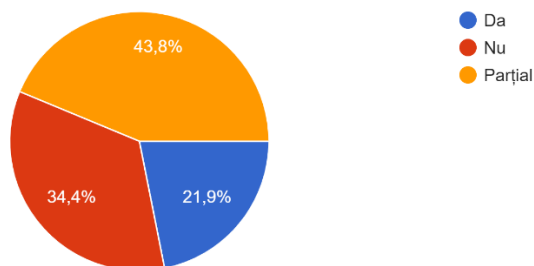

Mediul de trai:
32 de răspunsuri

Pregătirea dosarului a fost un proces ușor pentru dumneavoastră?

32 de răspunsuri

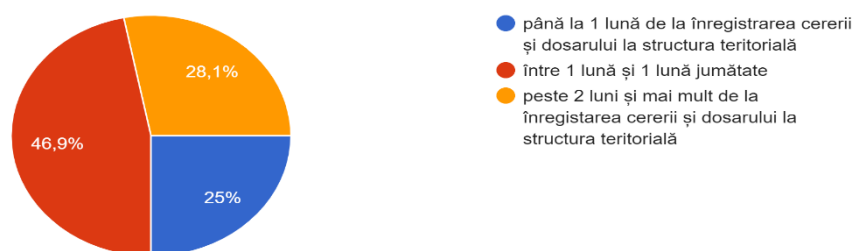
Fapt reiterat și în cadrul focus-grupurilor de către reprezentanții societății civile și specialiștii CNDDCM care au invocat dificultățile de obținere a certificatelor de către persoanele cu dizabilități la trecerea comisiei medicale, necesitatea de a merge repetat la medicul de familie / specialiști de profil pentru a trece investigații medicale.

Persoanele cu dizabilități consideră că toate extrasele medicale și formularul 088-E ar fi bine să fie acumulate de medicul de familie și expediate electronic comisiei. Totodată investigațiile medicale pentru pregătirea dosarului nu trebuie să fie realizate cu o lună înainte de expertizare, dar pe parcursul anului în caz de grad cu termen determinat.

- 28,1% dintre respondenți au raportat depășirea perioadei de 30 zile lucrătoare de la depunerea cererii până la emiterea deciziei în procesul de determinare a gradului dizabilitate.

Cât timp a durat întreg procesul de determinare a gradului dizabilitate de la depunerea cererii până la emiterea deciziei?

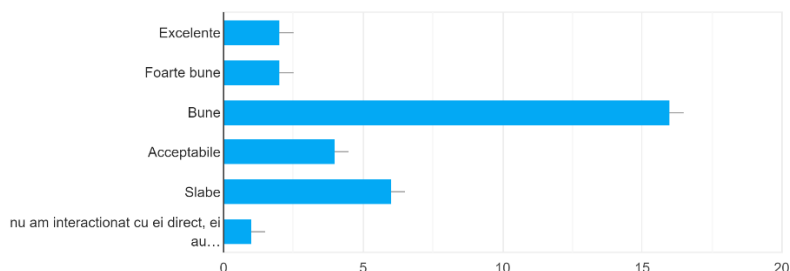
32 de răspunsuri

- Mai bine de 50% din respondenți au menționat că nu au încredere în competențele profesionale ale specialiștilor CNDDCM și se constată nevoia în continuare a de capacita / instrui specialiștii CNDDCM (specialiștii relații sociale).

Cum apreciați competențele profesionale ale personalului de la CNDDCM cu care ați interacționat?

31 de răspunsuri

Respondenții au scos în evidență situații mai puțin pozitive de interacțiune cu specialiștii relații sociale din cadrul structurilor teritoriale ale CNDDCM, precum:

„Nu mi-a explicat cum să fac contestația în cazul în care nu eram de acord cu gradul stabilit și m-a acuzat că eu sunt de vină că nu s-a depus dosarul la timp, dar de fapt nu s-a depus la timp din cauză că 2 luni am așteptat programarea la centrul audiologic din Chișinău”.

„Angajata ghișeului nu mi-a spus că am dreptul la contestare timp de 1 lună din momentul când am primit răspunsul în cazul în care nu sunt de acord cu decizia CNDDCM.”

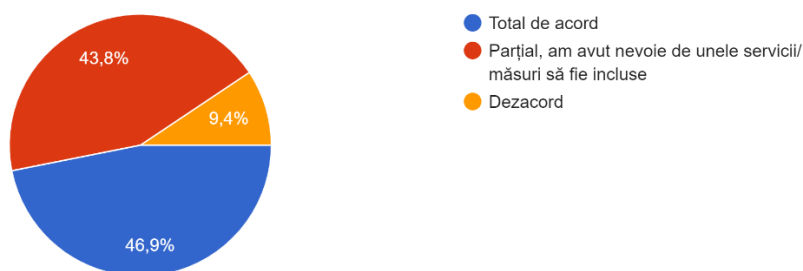
„Doamnele prezente la comisie nu cunoșteau ce înseamnă diagnoza mea, au vorbit brutal.”

Abordarea persoanei cu dizabilități trebuie făcută de specialiștii CNDDCM din perspectiva drepturilor omului și impune revizuirea atitudinii față de beneficiar, acordarea unei poziții de partener în echipa de expertizare și evaluare.

- Mai mult de 50% dintre respondenți nu au fost de acord sau erau parțial de acord cu recomandările din Planul individual de reabilitare și incluziune socială.

Sunteți de acord cu serviciile menționate în Planul dvs individual de reabilitare și incluziune socială?

32 de răspunsuri

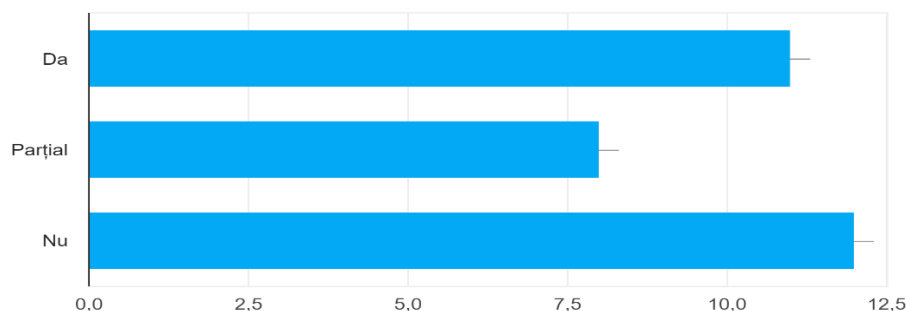
În opinia reprezentanților societății civile, participanți la focus grup, Planurile individualizate necesită a fi completate pornind de la necesitățile individuale ale persoanei cu dizabilitate de servicii și măsuri de suport.

Unii participanți au relatat situații în care au solicitat repetat expertizarea pentru a putea fi revizuit Planul individual: „Am fost nevoie să merg la Chișinău pentru a solicita să mi se indice învățământ la domiciliu”

38,7% dintre respondenți au menționat că nu au fost informați despre modul de accesare a serviciilor indicate în programul individual de reabilitare și incluziune socială.

Ați fost informați privind modul de accesare a serviciilor indicate în Programul individual de reabilitare și incluziune socială?

31 de răspunsuri

De aceeași părere sunt și reprezentanții OSC, care consideră că specialiștii CNDDCM nu infomează persoana cu dizabilitate despre rolul Programului individual de reabilitare și incluziune socială și nu îndreaptă persoana spre a beneficia de serviciile recomandate. În opinia lor, specialistul relații sociale al structurii teritoriale al CNDDCM împreună cu asistentul social comunitar trebuie să fie puntea de legătură între persoana cu dizabilitate și serviciile sociale. Pe de altă parte, determinarea dizabilității asigură intrarea persoanei cu dizabilități în sistemul de protecție socială, de aceea această procedură trebuie să asigure o evaluare complexă în vederea direcționării persoanei către servicii menite să asigure incluziunea socială a acesteia.

• 48,4% dintre respondenți au afirmat că procedura de pregătirea dosarului este cea mai mare problemă cu care s-au confruntat în procesul de determinare a dizabilității, urmată de insuficiența condițiilor și informațiilor accesibile (19,4), atitudinea personalului (16,1%), lipsa de accesibilitate în cadrul structurilor teritoriale ale CNDDCM (12,9%). Un procent nesemnificativ de participanți (3,2 %) fac referire la solicitarea de mită și favoruri din partea angajaților CNDDCM.

Care sunt cele mai mari probleme în procesul de determinare a dizabilității cu care v-ați confruntat?

31 de răspunsuri

- De asemenea, respondenții au menționat probleme legate de :
 - Depunerea la locul vizei de de reședință a persoanei cu dizabilitate a dosarului.
„Se solicită depunerea dosarului după locul de trai, dar nu după locul de reședință. Din cauza dată persoanele sunt nevoite să se deplaseze să depună dosarul, pentru unii fiind foarte dificil atât din punct de vedere financiar, cât și a problemelor de sănătate pe care le au ca să se deplaseze cu transportul public”. Problemă invocată și în cadrul focus-grupurilor de către specialiștii relații sociale din cadrul CNDDCM.
 - Lipsa condițiilor de accesibilitate a instituțiilor medicale unde persoanele merg pentru a trece investigații, specialiști de profil pentru completarea fișei 088E.
„M-am confruntat cu provocări la intrarea în policlinică - este rampă dar e fărmată și sunt ridicată cu tot cu carucior pe scări, în interiorul policlinicii deja este accesibilitate (ascensor).”

Urmare a focus-grupului în bază de ghid de interviu semistrukturat realizat cu participarea a nn reprezentanți ai societății civile, membri ai Alianței Organizațiilor pentru Persoane cu Dizabilități din Republica Moldova, s-a constatat:

- Reprezentanții societății civile au evidențiat problema lipsei accesului la arhive a medicilor experți, fapt ce îngreunează aprecierea dizabilității la tineri la împlinirea vârstei de 18 ani.

„Minusul Consiliul este lipsa accesului la arhive, care ar da posibilitatea experților să vadă că tânărul care a împlinit 18 ani, a avut până acum grad sever și că este irecuperabil și să nu îl pună în situația ca în următorii 6 ani la rînd, pentru ca așa spune Regulamentul, să treacă anual determinarea dizabilității pentru a i se acorda gradul de dizabilitate pe viață. Trebuie să fie conexiunea aceasta, lucru care în anul 2019 nu a fost, adică conexiunea dintre istoricul persoanelor, istoricul, ce a fost mai înainte și cu dosarul prezentat la împlinirea vârstei de 18 ani.”

- Lipsa interpretului în limbajul mimico-gestual la ședința de determinare a dizabilității este un obstacol pentru aprecierea corectă a dizabilității persoanelor cu deficiențe de auz.

„Accesul interpretului la aprecierea dizabilității acestei categorii de persoane este foarte important, deoarece multe persoane cu defiențe de auz din cauza unui nivel de educație destul de scăzut nu sunt apți pentru a-și formula necesitățile, ei au nevoie de o persoană însoțitoare, de interpretul în limbajul semnelor”.

- În multe cazuri, persoanele cu dizabilități în procesul de expertizare sunt tratate fără respect.
- Documentele completate de medicii de familie (forma 088-E) sunt incomplete, greu descifrabile, completate pe suport de hârtie. De asemenea, actele sunt completate necorespunzător de către instituțiile care le eliberează persoanei pentru determinarea dizabilității.

„De multe ori, documentele pe care le fac medicii de familie sînt foarte neprofisioniste, aceasta e încă un minus mare, pentru că medicii de familie nu își fac treaba pînă la capăt.”

- Procesul de obținere a documentelor este unul de durată pentru majoritatea persoanelor cu dizabilități. Reprezentanții OSC au invocat dificultățile de obținere a certificatelor de către

persoanele cu dizabilități la trecerea comisiei medicale, necesitatea de a merge repetat la medicul de familie / specialiști de profil pentru a trece investigații medicale.

- În opinia OSC, Consiliul de litigii nu este considerat autoritate publică deoarece nu are o influență asupra actului administrativ emis de CNDDCM, fiind încălcat dreptul procesual, astfel persoana nu poate contesta mai departe. Consiliul de litigii poate face doar recomandări CNDDCM, care nu sunt obligatorii. Reprezentanții OSC au propus dezființarea Consiliului.
- Persoanele cu dizabilități nu sunt informate privind procedura de determinare, dreptul de contestare și procedurile de contestare a deciziei privind încadrarea în grad de dizabilitate.

„Ceea mai mare problemă nu este dezinformarea, dar lipsa de informare. Persoanele nu cunosc procedura, nu cunosc etapele, neștiind ele intră în panică, la ele se creează o imagine, că totul ce se face, se face împotriva lor, este ca o monedă cu părți diferite, pe de o parte nu cunosc, pe altă parte procedura aceasta nu este cea mai bună.”

„Una din responsabilitățile CNDDCM este să informeze populația. Atunci când persoana se duce și zice: eu vreau să fac contestare, știți ce i se spune? Îi spun: nu o să obțineți nimic. Noi am avut cazuri când trebuia să ne certăm cu cei de la ghișee, structurile teritoriale, care strâng documentele, ca să ia de la părinte sau de la persoană documentele pentru contestare, pentru că ei practic nu vroiau să ia cererea persoanei de contestare.”

- Reprezentanții societății civile au abordat problema evaluării persoanei cu dizabilități strict medical, nu din perspectiva abilităților persoanei, a integrării profesionale. În opinia acestora, un proces de determinare a dizabilității care este bazat exclusiv pe o determinare medicală este discriminatoriu, ineficient și stabilește restricții semnificative asupra vieții unei persoane.

„Persoana cu dizabilitate are dreptul la determinarea adecvată sau corectă a gradului de dizabilitate de el fiid direct legat realizarea dreptul la sănătate și servicii medicale, la protecție socială, integrare în societate”.

„Și cea mai gravă restanță cu privire la funcționarea Consiliului de determinare a dizabilității este că atunci când are loc evaluarea persoanei se face o evaluare strict medicală, și nu este din perspectiva abilităților persoanei de a fi inclusă, integrată în societate, la locul de muncă, așa mai departe.”

- Programul individual nu conține recomandări cu privire la toate măsurile și serviciile de care are persoana nevoie. Reprezentanții OSC consideră că specialiștii CNDDCM nu infomează persoana cu dizabilitate despre rolul Programului individual de reabilitare și incluziune socială și nu îndreaptă persoana spre a beneficia de serviciile recomandate.

„Dacă lipsește bifa în Program în dreptul serviciului Asistență personală, nu are loc angajarea unui asistent personal. Din contra trebuie să faci toată procedura aceasta de examinare a gradului ca să demonstrezi încă o dată că ai recomandarea inclusă în Program și doar după aceea Serviciul de Asistență Personală te pune la rând.”

„În conformitate cu indicațiile în programul individual de incluziune și reabilitare nu sunt dezvoltate servicii pe care le bifează la determinarea dizabilității ca și recomandări, dar nici nu este persoana

informată unde să se adreseze ca să acceseze aceste servicii, deci nu este nici o conexiune. Este doar bifare pe acea foaie.”

- Problema lipsei de accesibilitate a fost menționată de participanții la focus-grup ca un obstacol în procesul de determinare a gradului de dizabilitate.

„O problemă este inaccesibilitatea structurilor teritoriale. Persoana nu se poate prezenta la sedință, membrii comisiei nu o văd și nu i se pot prescrie corect serviciile și măsurile de care are nevoie pentru a fi incluse în Programul individual de reabilitare și incluziune socială.”

Pentru a determina efectele instituționale produse de implementarea Planului de acțiuni privind reforma sistemului de determinare a dizabilității pe parcursul anului 2019 asupra angajaților CNDDCM fost realizate **2 focus-grupuri în bază ghiduri de interviu structurate cu angajații CNDDCM (experți, specialiști din cadrul serviciilor de control și specialiști în relații sociale)**. Focus-grupurile au fost realizate cu suportul CNDDCM, care a delegat a câte 15 specialiști la fiecare focus grup prin Ordin emis la nivel de instituție.

În cadrul acestora, s-a constatat:

- Medicii nu descriu obiectiv starea persoanei, unele investigații prezentate sunt superficiale. La determinarea gradului de dizabilitate în absența persoanei, conținutul documentelor sunt decisive. Participanții au afirmat că medicii de familie nu cunosc criteriile, investigațiile care ar trebui să le treacă persoanele în funcție de maladie.

„Cea mai mare problemă cu care mă confrunt eu asta este scrisul indescifrabil, mai ales sînt patologii care țin de neurologie, anume de medicul neurolog care are un scris total indescifrabil și este imposibil de apreciat gradul.”

„Eu sunt de acord cu cele expuse, unele date din dosar devin pentru expert decisive, dar sunt în detrimentul beneficiarului. Sunt momente care nu depind de expert, din datele care sunt așa se determină. Din date uneori eronat interpretate, ori sunt necomplete pentru examinarea cazului.”

„Cînd expertul din echipa de bază vede un scris neciteț, de mîntuială, completat 2-3 rînduri, este nevoit să aprecieze gradul de dizabilitate pe datele care sunt în formularul 088-E. Fiindcă în cazul cînd persoana nu vrea să fie prezentă la expertizare, nu are altă soluție.”

„Vreau să vă spun că în 2019 s-a pus accent pe discuția, informarea, instruirea medicilor de familie privitor la calitatea îndeplinirii, completării formularului 0-88E. Deoarece fiecare cam avea stilul lui de îndeplinire ceea ce nu corespundea. Eu personal am participat la ședințele operative cu medicii de familie, cu medicii specialiști, am fost de vre-o patru ori pentru că nu e simplu. Care lipsea, care nu înțelegea sau nu vroia să înțeleagă, nu o fost o singură dată. Vreau să vă spun că la moment sunt rezultate, calitatea este mai bună, cu toate că sunt întrebări privitor la formularul care se prezintă, fiecare are și din 2017 aprobate, și din 2018, și din 2019.”

- Perpetuarea abordării medicale a dizabilității. Angajații CNDDCM care au afirmat: „Suntem instruiți în baza criteriilor CIF, în baza deficiențelor funcționale, structurale, dar la noi în Moldova persistă modelul medical de abordare în baza diagnozei. Medicii din teritoriu nu sunt instruiți în

CIF. Ei impun pacienților determinarea gradului în baza diagnozei. Dar asta nu este într-atât de corect. Noi trebuie să îmbinăm toate modelele, atât medical, social, cât și în baza drepturilor acestor pacienți. ”

„Într-adevăr, mai mult ne conducem de lista maladiilor, dar nu totdeauna de deficiențele funcționale și structurale. Și acesta este un impediment în determinarea corectă a gradului de dizabilitate.”

- Specialiștii CNDDCM au menționat utilitatea CIF-ului în activitate lor și în determinarea deficiențelor funcționale și structurale, dar care nu este ratificat de RM și nu poate fi luat în considerare la emiterea deciziei. De asemenea, în opinia lor criteriile de determinare a dizabilității elaborate necesită a fi îmbunătățite. Această situație are consecințe negative asupra obiectivității aprecierii deficienței și respectiv încadrării într-un grad de dizabilitate.

„Criteriile imperfecte. Lipsesc criteriile pe multe nozologii. Atunci când nu sunt criteriile, stai și ghicești. Multe fraze în criteriile sînt mai generale, care pot fi apreciate dublu, interpretate ambiguu.”

„Sînt patologii pentru care nu sînt în criteriile, dar care trebuie încadrate în grad de dizabilitate.”

„Noi în cadrul pilotării folosim aceste criterii, dar decizia nu o emitem în baza criteriilor, decizia o acordăm în baza diagnosticului, în baza listei de diagnoze care este din 2013.”

„În cazul în care decizia este întodeauna în baza deficiențelor funcționale, conform Clasificatorului Internațional al funcționalității, în caz de contestare, echipa de control anulează gradul care care noi l-am determinat și acordă conform listei maladiilor.”

- Specialiștii CNDDCM au subliniat dificultățile în recomandarea serviciilor în lipsa unei clarități în dosar și a informațiilor contradictorii din unele dosare. Deficiențele funcționale nu sunt descrise corect sau diferit și este dificil pentru ei să ia o decizie corectă cu privire la serviciile de care o persoană are real nevoie să beneficieze.
- Lipsa pacientului în procesul de evaluare a fost percepută ca problemă, amplificată de interdicția de a contacta persoana pentru detalieri/ clarificări.

„O problemă mare este lipsa pacientului la determinare, dacă avem nevoie de a lua decizia și avem nevoie de unele investigații, nu avem voie să îl sunăm, să îl chemăm, să îl trimitem și așa mai departe. Putem să luăm decizia doar în baza a ceea ce este indicat în dosarul lui. ”

„În cazul unui dosar incomplet sau cu date contradictorii despre persoană, dacă telefonați la APL pentru concretizare nu ți se oferă răspuns pentru că sunt date cu caracter personal care nu sunt comunicate. Spre exemplu, medicul de familie scrie că pacientul este la un centru de plasament temporar, iar, Direcția de Asistență Socială nu menționează despre acest fapt în formular, atunci nu știi ce trebuie să recomanzi ca să fie corect, obiectiv.”

„Expertiza trebuie să o facem în prezența pacientului, a beneficiarului. Dacă tot avem modelul bio-socio-medical se pune accentul pe factorul medical în concordanță cu factorii sociali, condițiile de trai, profesia, prognoza maladiei, pentru viitor, alți factori sociali care influențează. Deoarece avem doi oameni cu aceeași factori medicali, cu aceeași tensiune, cu aceleași

complicații, unul care lucrează la birou, ca contabil, el poate continua să își îndeplinească funcția lui de contabil, și alt om cu aceleleași caracteristici medicale, pe deal, la prășit la vie, nu va putea lucra. Expertiza trebuie să fie individuală, la fiecare om. Credem că nu s-a ținut cont de părerile noastre, reforma nu este chiar în folosul oamenilor.”

- Defecțiunile frecvente ale SIASS au îngreunat munca angajaților CNDDCM în 2019:
„O problemă mare este cu sistemul informațional în care noi determinăm gradul de dizabilitate. În primul rând pe parcursul lunii, 3-4 zile poate să nu lucreze. Informația poate să dispară, poate să dea datele altui pacient. Nu calculează corect gradul de dizabilitate tot timpul, calculează numai 50-60% la pacienți. Poate să nu deie gradul de dizabilitate corect. Și de aceea mulți pacienți, dosare se întorc înapoi la comisia de control pentru a fi corectate.”

„Procedura este îngreunată de defecțiunile tehnice, la aceeași persoană uneori de 2-3 ori întoarcem dosarul înapoi pentru a fi corectat”.

- Modalitatea aleatorie de repartizare a dosarelor nu a fost funcțională.
„Poate să nimearscă un dosar la aceeași echipă câțiva ani la rând consecutiv.”
„Primum persoana în mod de contestație, anul trecut și anul acesta tot este la noi, nimereste în mod de contestare.”
- În vederea eficientizării lucrului cu beneficiarii care se prezintă pentru ”reexpertizare”, s-a propus de revizuit termenii de reexpertizare pentru anumite categorii de deficiențe.
„Dacă înainte era de la 5 ani se dădea fără termen, acum după reforma din 2018, trebuie după 6 ani pacientului să îi fie eliberat certificatul fără termen. Nu este nevoie de întins termenul dacă patologia lui nu se mai reabilitează.”
„Aș vrea să spun cu referire la termenul de dizabilitate, că pentru copii nu întotdeauna este corect să se determine gradul de dizabilitate pînă la vîrsta de 18 ani, unele maladii la copii se reabilitează, poate să treacă dintr-un grad de dizabilitate în alt grad de dizabilitate. În afară de aceasta, retardul mintal nu cred că o dată pe an trebuie expertizat. Gradul trebuie acordat minim pe o perioadă de 2 ani, pentru a putea copilul să facă reabilitare, pentru ca profesorii să lucreze cu copilul pentru ameliorarea stării.”
- Mărirea volumului de muncă al medicilor experți și necesitatea completării comisiei de determinare cu specialiști a fost subliniată de către specialiștii CNDDCM ca o provocare a anului 2019 și a reformei.
„Odată cu trecerea la sistemul nou de determinare a dizabilității, s-a mărit volumul de muncă al unui medic expert. El trebuie să expertizeze pînă la 20, iar uneori și mai mult de dosare pe zi. În al doilea rând, sînt numai doi medici în echipă, care sînt de diferite profiluri, de exemplu, chirurg sau internist, el trebuie să expertizeze toate patologiile care există. Cum era mai înainte, erau 3 specialiști de bază, și fiecare făcea expertiza pe profilul lui și asta era corect, da acum...eu trebuie să fac și la psihiatrie, și la toate.... Ca să fii expert bun trebuie să ai experiență pe profilul dat.

Capitolul II. Concluzii și recomandări

2.1. Concluzii privind acțiunile monitorizate:

1. Raportul anual 2019 al CNDDCM include parțial rezultatele privind implementarea reformei de determinare a dizabilității, în conformitate cu acțiunile și indicatorii prevăzuți în Ordinul MSMPS nr. 424 din 20.03 2018 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al CNDDCM privind implementarea reformei sistemului de determinare a dizabilității.
2. 4 din 9 acțiuni monitorizate cu caracter permanent nu indică indicatorii de rezultate numerici motiv din care este dificil a aprecia gradul de realizare a acțiunilor planificate.
3. Planul de acțiuni și Raportul de activitate al CNDDCM pentru anul 2019 nu reflectă consturile planificate și utilizate, fapt care face dificil a aprecia dacă resursele alocate au fost suficiente.
4. Lipsesc date despre resursele financiare utilizate pentru implementarea acțiunilor prevăzute în Plan pentru anul 2019.
5. Rapoartele statistice privind situația persoanelor cu dizabilități nu conțin date dezgărgate pe tipul de dizabilitate.
6. În cazul anumitor acțiuni indicatorii de progres raportați diferă de indicatorii stabiliți.

2.2. Recomandări pentru activitățile monitorizate:

1. Raportarea rezultatelor de progres în implementarea Planului în conformitate cu indicatorii stabiliți și prezentarea datelor complete privind rezultatele atinse.
2. Estimarea costurilor pentru implementarea acțiunilor planificate și alocarea resurselor suficiente pentru aceste acțiuni.
3. Asigurarea transparenței tuturor rezultatelor atinse privind Planul implementat (Studii, rapoarte, decizii, etc).
4. Stabilirea indicatorilor anuali de progres numerici pentru aprecierea mai bună a rezultatelor atinse Ex: Includerea criteriului de dezagregare "tip de dizabilitate" în formulare de colectare a datelor și completare rapoartelor statistice cu această informație.
5. Revizuirea sistematică a programelor de instruire a angajaților CNDDCM în funcție de necesitățile de formare.
6. Sporirea capacităților resurselor umane implicate în procesul de determinare a dizabilității prin asigurarea instruirii inițiale, continue și dezvoltarea unor măsuri de stimulare a angajaților, precum și de prevenire a incidentelor de corupere.
7. Consolidarea colaborării interinstituționale a tuturor structurilor implicate în procesul de determinare a dizabilității până la accesarea serviciilor de suport indicate în Programul individual de reabilitare și incluziune socială.

2.3. Recomandări pentru implementarea reformei:

1. Evaluarea sistematică a necesităților de instruire a angajaților structurilor CNDDCM pentru a răspunde la nevoile de creștere profesională.

2. Instruirea continuă a angajaților structurilor de determinare a dizabilității în vederea aplicării Criteriilor de determinare a dizabilității la copii și adulți în conformitate cu Clasificarea Internațională a Funcționării, Dizabilității și Sănătății.
3. Consultarea persoanelor cu dizabilități și a organizațiilor care le reprezintă în procesul de luare a deciziei privind soluțiile optime pentru reformarea sistemului de determinare a dizabilității.
4. Dezvoltarea sau îmbunătățirea managementului instituțional orientat spre calitate și satisfacția clienților/ beneficiarilor săi.
5. Asigurarea accesului interpretului în limbajul mimico-gestual la ședința comisiei de determinare a dizabilității în cazul evaluării dosarului în prezența persoanei cu dizabilitate de auz.
6. Informarea beneficiarului cu privire la procesul de evaluare și a recomandărilor cu privire la beneficiile sociale, riscurile nerespectării unor recomandări, serviciile accesibile, etc.
7. Asigurarea creării condițiilor de accesibilitate în cadrul structurilor teritoriale pentru acces liber tuturor persoanelor indiferent de tipul de dizabilitate.
8. Îmbunătățirea continuă a sistemului de stocare și arhivă a dosarelor persoanelor care expertizează dizabilitatea și asigurarea accesului specialiștilor la arhive.
9. Completarea Programul individual de reabilitare și incluziune socială corectă.
10. Valorificarea serviciilor dezvoltate de organizațiile societății civile pentru referirea beneficiarilor.
11. Elaborarea și actualizarea sistematică a hărții serviciilor de suport pentru persoane cu dizabilități în conformitate cu cele indicate în Programul individual de reabilitare și incluziune socială disponibile la nivel național.